

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2016. JANUÁR – FEBRUÁR

9. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

- 4 Ukrajna – A válságkezelő misszió értékelése. Interjú Mizsei Kálmánnal, az EU volt moldovai különmegbízottjával és volt ukrajnai misszióvezetőjével
HUNYA PÉTER
- 16 Kína energiabiztonsági stratégiája a Közel-Keleten és Afrikában a líbiai krízis tanulságainak fényében
SZÓKE EVELIN
- 37 Dél-Szudán és az államiság kihívásai a 21. században
JÓCZIK ANGÉLA
- 56 India és Pakisztán kapcsolata az Amerikai Egyesült Államok árnyékában
CSÁK SÁRA

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

www.corvinusculture.com

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

9. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

2016. JANUÁR–FEBRUÁR

BUDAPEST

Kiadja a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület

2016

© Biztonságpolitikai Szemle

Főszerkesztő

Szálkai Kinga

Olvasószerkesztő

Mészáros Anikó

Szakmai lektorálásban közreműködött

Baranyi Tamás Péter

Stepper Péter

Kiadja a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület

1223 Budapest, Húr u. 9/A.

© CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

www.corvinusculture.com

INTERJÚ

UKRAJNA – A VÁLSÁGKEZELŐ MISSZIÓ ÉRTÉKELÉSE

Interjúalanyunk MIZSEI KÁLMÁN, az ENSZ volt főtitkár-helyettese, az EU volt moldovai különmegbízottja és volt ukrainai misszióvezetője. Diplomata, Kelet-Európa szakértő, egyetemi professzor

Az interjút készítette: HUNYA PÉTER, a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület tagja

Hunya Péter:

Egy elég tág kérdéssel kezdem. Ukrajna egy nagyon sokszínű, sokrétű ország, hogyan látja Ön a nemzeti identitások és az eltérő történelemértelmezések szerepét a jelenlegi ukrán helyzet kialakulásában?

Mizsei Kálmán:

Fontosnak tartom, noha inkább áttételes szerepe van. Abban az értelemben áttételes, hogy éppen az a fajta primitív nemzetértelmezés, amiről az orosz elnök, Vlagyimir Putyin elhíresült, egy sokkal tágabb orosz megközelítést testesít meg, miszerint nincs olyan, hogy „ukránok”. Éppen ez a szemlélet mondott csődöt kétszer is az elmúlt évek vérzivataros eseményei során.

A második esettel kezdem. 2014. március 18-án, a Kremlben tartotta híres beszédét Putyin, ahol bejelentette a Krím annektálását. Ekkor beszélt a Novorosszijáról is, ami egy Katalin cárnő idején kialakult kifejezés. Ukrajnának arra a délkeleti sztyeppevidékére utal, amiről azt hitte az orosz vezetés, hogy nincs erős ukrán identitása, hanem valójában orosz identitású. Úgy gondolták, hogy egy ilyen kívülről kiprovokált esemény során, mint a kelet-ukrajnai háború, ez meg fog mutatkozni. De ez nem történt meg. Itt az orosz narratíva csődöt mondott, tévesnek bizonyult.

A nemzetértelmezés az Euromaidannál, a méltóság forradalmánál szintúgy fontos. Itt, sokak várakozásával szemben, a civil identitás erősebbnek bizonyult a nyelvi és egyéb különbségeknél az ukrán társadalomban. Egyrészt formálódóban van egy ukrán civil identitás, amelyik kétnyelvű (ukrán, orosz) és a nyelvi tolerancia jellemzi. Másrészt a patrióta felbuzdulás szerepe is jelentős, ami túlnyomó többségben nem erőszakos formában nyilvánul meg. Ezek fontos fejlemények.

A Krím esetében ez a két elem sokkal kevésbé játszott szerepet. A Krím elfoglalása egy külső agresszió eredménye volt. Putyin nyilvánvalóan azt a pillanatot használta ki ügyesen, de a nemzetközi jogot félresöpörve, amikor a forradalom után még nem állt fel az új vezetés, illetve még nem alakult ki a hadsereg és a belügyi szervek parancsnoki lánc. De kétségtelen, hogy nem volt akkora tömegellenállás az orosz akcióval szemben. Ebből látszik, hogy Ukrajna különböző területein eltérően mutatkozik meg a nemzeti identitás szerepe. Összességében kijelenthető, hogy az ukrán társadalmon belüli eltérő történelmi és nemzeti identitások gyengébbnek bizonyultak, mint a kialakulófélben lévő nem etnocentrikus és nem nyelvcentrikus, bizonyos értelemben állampolgárság alapú ukrán identitás.

Hunya Péter:

Két éve több százezer ukrán ment ki az utcára, hogy megdöntsenek egy meglátásuk szerint korrump és autokrata kormányt. Viktor Janukovics elnök Oroszországba menekült. Két évvel később miben látja az ukrán forradalom első számú, legfőbb vívmányát?

Mizsei Kálmán:

A legfőbb vívmány az erős civil társadalom létrejötte. Az ukrán társadalom mélyen a Szovjetunióban gyökeredzik, de lökészerűen változik, de-szovjetizálódik. Ez egy lassú és küzdelmes folyamat, viszont mára egy nagy kiterjedésű, erős civil világ alakult ki, ami számos tevékenységet magába foglal, a háborúban való önkéntes részvételtől a katonákért való adakozáson át az emberi jogi, politikai értékeket felvállaló, és egyéb kisközösségek kialakulásáig. Továbbá olyan szakpolitikai agytrösztök is alakultak, amelyek képesek adott esetben egy törvénytervezetet kompetensen bírálni és alternatívákat felkínálni. Ennek a nagy kiterjedésű, erős civil társadalomnak önbizalma van. Ugyan csalódást keltő a remélnél kisebb mértékű változás a kormányzati teljesítményben, a társadalom mégis bízik benne, hogy ezt a továbbiakban ki tudja vívni magának. Nem látok a jövőbe, hogy ez valóban meg fog-e történni, de az előjelek nem rosszak.

Ha ez mondható a legfőbb vívmánynak, akkor a legfőbb kudarc a hatalomgyakorlás múltban ragadása és csekély változása. Nem történt akkora fordulat, amekkorában egyébként már a 2004-es narancsos forradalom során is reménykedtek. Érdekes, hogy ez a poszt-szovjet ukrán rendszer mennyire rezisztens még a forradalmi megmozdulásokkal szemben is. Ez a korrump, kleptokratikus, árnyék-intézményekkel rendelkező rendszer nagyon makacsul tartja magát.

Hunya Péter:

Említette a kormány teljesítményét és a hatalomgyakorlás módját, ami a szovjet berögzültségekhez is köthető, és csalódást kelt az újonnan kialakuló erős civil társadalomban. Két éve az Euromaidan tüntetéseket részben a korrupcióval szembeni düh provokálta ki. De manapság visszatérnek néha a korrupció-ellenes tüntetések Kijevben. Az IMF azt nyilatkozta, hogy visszatárhathja a szükséges pénzügyi segítyt, ha a kormány nem képes tenni a korrupció ellen. Sokan azt mondják, hogy Ukrajna kevésbé tekinthető demokráciának, inkább egy oligarchikus rendszer, ahol oligarchák, iparmágnások, illetve az energiaszektor szereplői azok, akik valójában irányítják az országot. Miért voltak képtelenek a politikusok Kijevben arra, hogy komolyan visszaszorítsák a korrupciót?

Mizsei Kálmán:

Az egyik ok, hogy akárcsak 2004-ben, 2014-ben sem volt képes a forradalom a tekintélyes és erkölcsökben szilárdnak mondható vezetőket elég magasra felemelni. Ennek egy ellenpéldája Andrij Parubij, aki most a kormányátalakítások során a parlament elnöke lett. Viszont a változás hiányának szembetűnő megtestesítője maga az elnök, Petro Porosenko személye, aki ugyan erőteljesen beállt a forradalom mögé 2013-14-ben, de akinek a háttere szintén nagytőkési. A forradalom megfogalmazott egy olyan elvárást, éppen Janukovics korábbi túlhatalma miatt, hogy az ukrán politikai rendszert elnökiről parlamentire változtassák. De ez nem következett be. A forradalom után megtartott első választás az elnökválasztás volt. Az egész politikai játék újradefiniálása a régi keretek között zajlott. Ebben a folyamatban, amelyben három választást is tartottak, elnököt, parlamentet és helyhatóságot, az alapvető alkotmánymódosító feladatokat nem végezték el. Ukrajna továbbra is de facto elnöki rendszer maradt, politikailag az elnök a vetélytársai fölé kerekedett.

Ezt a típusú rendszert a Szovjetunió több utódállama is örökölte. Kialakulásukra jellemző, hogy a gazdasági reformok előbb elmaradtak, majd igen korlátozottan léptek csak érvénybe. Az alapvetés az, hogy ahol van egy központosító politikai vezető, ott nagyobb a valószínűsége annak, hogy rendszerszintű korrupció virágozhat. Ez a helyzet a '90-es években főleg az energiahordozók és a nyersanyagok monopol import-exportjából adódott, ahol a hatalom összedolgozott azokkal a gazdasági szereplőkkel, akiknek kiosztotta az ezekhez kapcsolódó licenzeket. Ennek révén elkezdett formálódni egy meggazdagodó szűk réteg. Ezt segítette az is, hogy az orosz oligarchikus rendszer formálódása megelőzte az ukránt és ezáltal példaadójának számított. 1999 után a privatizációs folyamatok jellemzik Viktor Juscsenko elnöklését, ami nyomán egy jelentős termelői nagytőkés osztály jött létre. Ez az ukrán sajátosságok alapján a fémiparban és az acéliparban terebélyesedett ki leginkább, amit akkoriban egy nemzeti konjunktúraprogram is támogatott. Mivel nem voltak erős reformok, a centralizált végrehajtói hatalmi modell maradt életben, és nem volt gátja annak, hogy ez a gazdagodó réteg az elnökkel karöltve kialakítson egy velejéig korrupt intézményrendszert.

Továbbá a bérek az ukrán történelem során végig alacsonyok voltak. Emiatt aztán az állami hivatalnokok, bírók, rendőrök, ügyészek nagyon könnyen megvehetőek. Kialakult egy „zseb-bankrendszer” is. Ebben a rendszerben egy vállalkozó alapít egy bankot, amelynek révén saját cégeit finanszírozza, aztán a vállalkozó maga vagy olcsón refinanszíroztatja, vagy nem fizeti vissza a banki tartozását, és a nemzeti bankkal fizetteti vissza a hiteleket. A médiában is kialakult egy nagyvállalkozói tulajdonosréteg, elsősorban a televízióban, amivel a politikai érdekeket tudják támogatni. Ezek a nagyvállalkozók emellett a képviselői immunitás miatt a parlamentbe is igyekeznek bekerülni, és gyakran beosztottjaikat is magukkal viszik.

Mindezek révén egy oligarchikus rendszer ölt formát. Ez nem csupán arról szól, hogy néhány gazdag ember gyakorlatilag átveszi egy ország irányítását, hanem arról is, hogy a zsebükben vannak az állami intézmények.

Hunya Péter:

A változás hiányának egyik megtestesítőjeként a jelenlegi ukrán elnököt, Petro Porosenkót nevezte meg. Több reformer is otthagya már a kormányt a változások hiánya miatt. Felmerül tehát a kérdés: Porosenko inkább a probléma, mint a megoldás része?

Mizsei Kálmán:

A pozitív oldalon azt lehet elmondani, hogy egy csokoládégyáros nagytőkés még mindig jobb, mint az olaj- és gázkereskedésben meggazdagodottak. A nyersanyag- és energetikai szektorban más ukrán nagytőkések abból gazdagodtak meg, hogy a Gazprom és Rosznyeft olcsóbban adja el nekik a gázt és az olajat, és azt ők drágábban adják tovább. Ezzel szemben Porosenko egy fogyasztói piacon ért el sikereket. A másik pozitívum, hogy nem mindig, de sokszor a „jó” oldalon állt. Juscsenko kampányát elsősorban ő finanszírozta. Az ő „5. csatornája” nélkül nem lehetett volna sikeres az akkori kampány. 2013-14-ben is hamar odaállt a tüntetők mögé. Alapvetően egy jószándékú ember, főleg, ha Janukovicshoz mérjük.

Azonban az is igaz, hogy a hatalomgyakorlás modellje nem sokat változott a vezetése alatt, inkább a stílusa és mértéke alakult át, az is csak felszínesen. Az elnöki hivatal továbbra is igyekszik kontrollálni

a társadalom és a gazdaság leglényegesebb részeit. Porosenko jelentős mértékben akadályozta és akadályozza a jogállamiság kialakítása szempontjából kulcsfontosságú bírói és ügyészségi reformot, illetve az ehhez kapcsolódó alkotmányos környezet megteremtését. Jó példa erre a független főügyész kinevezésének igénye. Ma már a negyedik „független” főügyész van hivatalban a forradalom óta, ő pedig Porosenko frakciójának a vezetője volt a parlamentben. Az oligarchikus harc egyik formája éppen a bíróságokon zajlik, ezért senki sem hajlandó önszántából lemondani a jogrendszer befolyásáról. Az elitben senki sem szerezte teljesen tisztán a vagyonát, tehát mindenki félhet attól, hogy ha ő lemond a hatalmáról, akkor nem a bírói és ügyészi függetlenség lép a helyére, hanem egy másik oligarcha vagy oligarchacsoport veszi át az irányítást. Így az elnök is csak akkor érzi magát biztonságban, ha a főügyész pozíciójában valaki olyan van, aki erőteljesen és visszavonhatatlanul az ő lekötelezettje. A függetlenség pont ennek az ellentétéről szólna. Mi nyugati szereplők, magamat is bizonyos szempontból beleértve és kritizálva, nem tudjuk magunkat megfelelően behelyezni az ő helyzetükbe. Arra kell közösen rájöttünk, hogy ezen alapvetés mellett hogyan lehetne mégis megreformálni a rendszert. Ez még előttünk van.

A Szovjetunióban a '30-as évek pokla idején a mechanizmus az volt, hogy a politikai vezető, akkoriban Sztálin, az ügyészi rendszeren keresztül „jelölte ki” a „bűnösöket”. Akit az ügyész bűnösnek nyilvánított, azt a bíróság aztán biztosan el is ítélte. Ez az ügyészi túlhatalom tehát egy intézményi hagyomány, és ez a túlhatalom az elnökhöz van bekötve, ami önmagában szembemegy a jogállamisággal. Történtek persze változások a Szovjetunió szétesése óta. A megfélemlítés egyre gyengült, viszont ezzel párhuzamosan az ügyészség a hatalmának kihasználása révén a korrupciós mechanizmusok kulcsfontosságú láncszemévé vált. Ezt a helyzetet az ügyészek egyrészt arra használják, hogy politikai feletteseik érdekeit szolgálják, másrészt arra, hogy maguk is meggazdagodjanak. Ha elmegy az ember Ukrajnában egy regionális ügyészség irodája elé, a parkoló tele van Rolls Royce-okkal, Bentleykkel és Maseratikkal. Bent az épület is egy luxus. Mindeközben a többi állami hivatal túlnyomó része szörnyű állapotban van. Nincs szabályozva, vagy ha van is valamilyen szinten, nincs betartva, hogy az ügyészek ne kaphassanak „ajándékokat”. Mivel a költségvetésből nagyon kevés pénzt kap az

ügyészség, és az ügyész maga is, az ajándékok játsszák a szintiszta intézményesített korrupció szerepét. Az ügyészség nemcsak a bíróság, hanem a rendvédelmi szervek felett is hatalmat gyakorol. Ezek kulcselemei annak, hogy még nem alakult ki a jogállamiság.

Ez azt is eredményezi, hogy ha egy ukrán üzletember érdekeit sérti egy nemzetközi cég, és az üzletember jól be van csatornázva az ügyészséghez, akkor két lehetőség van. Vagy megegyeznek a felek a bíróságon, hogy a nemzetközi vállalat visszavonul, vagy olyan helyzet jön létre a bírói döntés eredményeképpen, amely megszünteti az üzletember piaci nehézségeit. Ezért is nehéz nemzetközi vállalatokat Ukrajnába csábítani. Az összes nagykövet panaszokkal van elárasztva a rossz befektetési környezet miatt. Ha nem lehet befektetni, akkor egy ördögi kör alakul ki, amelyben nem jönnek olyan vállalatok az országba, amik modern vállalati és jogállami kultúrát hoznának magukkal. Ezzel például a „corporate restructuring,” vagyis a vállalati szféra átalakításának célkitűzése is csorbát szenved. Ez egy nagy rákfenéje az ukrán rendszernek.

Hunya Péter:

Térjünk rá az EUAM misszióra, amelyet Ön 2015 decemberéig vezetett. A leggyakoribb nézőpont az, hogy minden probléma Oroszországtól ered, mint ahogy emberi jogi bűntetteket is orosz vagy szakadár alakulatok követnek el. De az ukrán haderők és önkéntes alakulatok szintén vádolhatóak ezzel. Az Amnesty International 2015-ös jelentésében az áll, hogy „... mindkét oldal mulasztott a civilek áldozattá válásának elkerülésében. Mindkét fél katonákat telepített lakott területekre. Ukrán katonák és rendőrök is vettek részt kínzásban. A Kijevet támogató csoportok emberrablásokat is elkövettek.” Továbbá az ENSZ 2016. május 19-én vizsgálatot indított az ukrán hírszerzés foglyai bántalmazásának híre miatt. Azonban hamar fel is függesztette a felügyelők munkáját, mert a kormány nem kooperált megfelelően. Ön, aki főként a rendőri reformok elősegítéséért felelt az EU missziója révén, szerzett-e tudomást ilyen bűntettekről az ukrán részről? Látott jelentős lépéseket ezek visszaszorítására?

Mizsei Kálmán:

A mi misszióink hangsúlyozottan nem egy „monitoring misszió”. Nekünk nem volt jogosultságunk ilyen szempontból vizsgálni a rendvédelmi és belbiztonsági szervek működését ilyen szempontból. De mint elemző, kompetens szereplőnek tartom az Amnesty Internationalt, és a szervezet értékelését tekintem kiindulópontnak. Nekem az a képem van, hogy a donbaszi területen sokkal súlyosabbak a szakadárak visszaélései, mint az ukrán hivatalos és nem-hivatalos erőké. Sajnos azért a régi rendszer működik a másik oldalon is. Ha nincs is bennük rossz szándék, egyszerűen szakmai képzetlenségből is származhatnak hibák. Az emberi jogi kultúra valóban hiányos, az emberi élet és méltóság tiszteletben tartásának követelménye nem igazán érvényesül a feltételezett bűnözők és a katonai foglyok esetében. Az ukránoknak sok javítanivalója van, de biztató jelekről is beszélhetünk, például a nagyobb tömegek kezelésében. A régi szovjet rendszer és utódai sem voltak képzettek ezen a téren, hiszen a tömeggyűlések a szovjet időben be voltak tiltva. Ezért az ilyen helyzetek békés kezelésére nem alakult ki kultúra és megfelelő tudás. Ez a tanulási folyamat napjainkra elindult, de lassan és válságok között formálódik. Például 2015 augusztusában, az alkotmánymódosítás tervezete elleni tüntetésen a parlament előtt három tüntető meghalt a tömegoszlatás során. A kollégáim milliónyi olyan hiányosságot találtak a rendőri szervek működésében, amelyek javításával a nagy baj megelőzhető lett volna. Technikai szempontból nem lehetett volna a parlamenthez olyan közel engedni a tüntetőket, ahol már nem tudják ellenőrizni őket. Ilyen tömegtüntetés esetén annak szervezőivel jóval a tüntetés előtt el kell kezdeni egy intenzív párbeszédet és közben is folyamatosan egyeztetni kell. Fel kell készülni olyan forgatókönyvekre is, amikor a szervezők kezéből kicsúszik a kontroll. Az EUAM misszió működése és szakembereinek munkája eredményeképpen elkezdődött egyfajta tanulási folyamat a rendészeti szerveknél. A belbiztonsági erőknél ez sajnos még nem indult el.

Általánosságban továbbá elmondható az ukránokról, hogy ódzkodnak attól, hogy beengedjék és megmutassák az állam működését külföldi szervezeteknek. A NATO például egy évtizedig kilincselte azért, hogy irodája lehessen a honvédelmi minisztériumban, miközben az ukránok elemi érdeke a NATO segítsége. Eleinte így

álltak hozzá az EU-misszióhoz is. Azt büszkén mondhatom, hogy nálunk ezek a korlátok hamarabb szűntek meg, vagy legalábbis mérséklődtek. A vélt titkok kiadásával kapcsolatos félelem azonban összességében nagyon erős az ukránoknál.

A misszió hatása messze több a rendőri technikai tanácsadásnál. A nagy kihívás a bűnügyi igazságszolgáltatásban van. A feladat, hogy az egész folyamat, az előzetes őrizetbe vételtől az ítéletig, sőt, a börtönállapotok meghatározásáig, a jogállamiság keretein belül történjen. Az ukránokkal meg kell ismertetni a szovjet mentalitással szembeni, európai, emberi jogokon alapuló rendszert, hiszen ebben történelmük során nem volt részük. Európában is hosszú időbe telt ennek elsajátítása. A középkori reflex az elnyomás és a megfélemlítés felé terel. Ez a represszív, eleve a bűnt feltételező mentalitás mélyen beleivódott a társadalomba. Ezt átalakítani egy nagyon hosszadalmas folyamat.

Hunya Péter:

Egy 2015. decemberi interjúban Ön azt nyilatkozta, hogy „a Krím visszakerülhet Ukrajnához. Amint Moszkva kényszerhelyzetbe kerül, pragmatikus alapon vissza fogja adni.” Mi lehet az az említett kényszerhelyzet, ami ezt eredményezheti? Továbbá mit lát Ön Putyin céljának ennek a konfliktusnak az életben tartásával?

Mizsei Kálmán:

Ezt a konfliktust nem az ukránok és nem a Nyugat tartja életben. Ez a konfliktus befagy, amikor az oroszok befagyasztják, és felmelegszik, amikor az oroszok felmelegítik. Itt a „mi oldalunkon” nincs az a döntési helyzet, hogy pragmatikus alapon lezárjuk a vérontást. Az egyetlen dolog, amit pragmatikusan csinálni lehet, az, hogy túl drágává tesszük ezt a katonai agressziót és ezáltal megpróbáljuk megállítani, lelassítani, végül visszaporgetni a történeteket. Az orosz területszerzés a nemzetközi jog olyan mértékű felrúgása volt, aminek máris súlyosak a tágabb nemzetközi következményei. A világ sokkal kockázatosabbá vált az orosz magatartás miatt. Ha engedünk az agresszornak, azzal növeljük az étvágyát, és azt üzenjük más potenciális agresszoroknak is, hogy érdemes áthágni a korlátokat. A nemzetközi jog és a normák betartása létkérdés a nemzetközi biztonság szempontjából. Ezért aztán a nyugati reakciónak sokkal

erőteljesebbnek kellett volna lennie. Az Európai Uniótól ennél kevesebbet vártam a 28 tagország között egyeztetés és egyetértés kényszere miatt, az Egyesült Államoktól viszont ennél sokkal többet. Az Unióban konszenzust teremteni külpolitikai lépések tekintetében nagyon nehéz, az oroszokkal szembeni szankciók bevezetésében Merkel szerepe meghatározó volt. Az Amerikai Egyesült Államok állásfoglalása ebben az ügyben a nemzetközi szabályok betartatójaként és a civilizált együttélés biztosítójaként végső soron növelte a nemzetközi konfliktusok kockázatát. Szíriában is jelentős teret engedtek az oroszoknak, aminek az Európára nehezedő menekültnyomás növekedése is a következménye lett – ami szemmel láthatóan célja az orosz kormánynak, hogy ezáltal is hozzájáruljon az Európai Unió széteséséhez.

Oroszország, amikor ilyen erősnek mutatkozik, blöfföl. Az olaj- és gázárcsökkenés miatt az orosz pénzügyi lehetőségek erőteljesen beszűkültek. Moszkvának tehát van egy nagyon erős és jól menedzselte blöffje. Ha lenne azonban egy megfelelően ügyes ellenpolitika, akkor könnyen kiderülne, hogy „meztelen a király”. Oroszország alapvetően egy hanyatló nemzetközi befolyással rendelkező ország. Nagyon hatékonyan mutatkozik erősebbnek, mint amilyen valójában, de ezt egy komoly ellenpolitikával könnyen átláthatóvá lehetne tenni. Fontos lenne, hogy ezeket a konfliktusokat, amelyeket az oroszok annak érdekében generálnak, hogy megsaroljanak szuverén államokat, nyugati segítséggel le lehessen zárni. Ide értem a Transznisztriában egy negyed évszázada fenntartott konfliktust, illetve a Grúzia elleni területablást is. Hogy egy ilyen tárgyalás során aztán egy ponton kell-e kompromisszumokat kötni, az a tárgyalásokon múlik, de tárgyalni az oroszokkal kizárólag az erő pozíciójából lehet.

Putyinnak az a célja, hogy életben tartsa ezeket az aktív és befagyott konfliktusokat. Álma, hogy a volt Szovjetuniót vagy a cári birodalmat helyreállítsa, amilyen nagy területen csak lehet. Az orosz külpolitikának hagyományos rögeszméje Európa, hiába van óriási területe Ázsiában, neki Ukrajna, Besszarábia és Belarusz rendkívül fontos területek. Úgyhogy nagy erőfeszítéseket tesznek arra, hogy ezeket a területeket visszaszerezzék, vagy legalábbis zsarolni tudják. Emellett igaz az is, hogy Oroszország hanyatló gazdaságát hadipropagandával ellensúlyozza, és egy erős állam látszatát próbálja kelteni. Rövid távon ez egy működőképes elképzelés, de hosszú távon

Oroszország ellen fog fordulni. Egy ponton az orosz társadalom középosztályosult része szembe fog szállni ezzel a jogait és lehetőségeit is beszűkítő rendszerrel, és az is látszik, hogy a nemzetközi közösség, ha lassan is, de reagál az orosz fenyegetésre.

Hunya Péter:

Az orosz miniszterelnök, Dimitrij Medvegyev 2016 februárjában azt mondta, hogy a Nyugat és Oroszország visszacsúszott egy a hidegháborúhoz hasonlítható helyzetbe. Egyetért Ön azzal a gondolattal, hogy napjainkra egy új hidegháborús helyzet alakult ki? Lát-e bármi esélyt arra a jövőben, hogy tényleges katonai konfliktusra kerüljön sor a Nyugat és Oroszország között? Végezetül, mi lenne az, amit a Nyugatnak tennie kellene, hogy megfékezze Putyin térnyerését? Mi az, amiben jelenleg nem tesznek eleget ennek érdekében? Mit szeretne Ön látni tőlük e tekintetben?

Mizsei Kálmán:

Az elnevezéseknek szimbolikus ereje van. Kicsit nehéz egy szovjet-nyugati szembenállás terminológiáját alkalmazni a mai helyzetre, de mindenképpen egy valódi konfliktushelyzetről van szó. A konfliktus meghaladása szempontjából nagyon fontos, hogy ezt a tényt elfogadjuk, és ne dugjuk a fejünket a homokba. Az orosz álláspont számos blöfföt hordoz magában. Ezek részben életveszélyes blöffök, mint a harci repülők légtérmegecsértése és az amerikai hadihajó mellett való elrepülés. Ennek belpolitikai haszna is van, megmutatni, hogy az állam vezetése mennyire bátor és elszánt, illetve, hogy mennyire feszült a nemzetközi helyzet. Közben azért az oroszok arra is nagy hangsúlyt fektetnek, hogy ez a konfliktushelyzet ne csússzon ki a kezükből. Azonban minél kiélezettebb a helyzet, annál inkább előfordulhatnak balesetek, váratlan események. Ez egy gyermekes játék a tűzzel, és jó lenne, ha befejeződne. Ez azon is múlik, hogy a nyugati reakció mennyire határozott. Egyensúlyozni kell aközött, hogy a reakció határozott legyen, és hogy ne lehessen esetlegesen provokációként értelmezni. Ez egy játékelméleti helyzet, és az ember csak reméli, hogy az oroszok racionális kockázatszámítási szempontból nem mennek túl egy bizonyos ponton. Tesztelik a retorziómentes provokáció határait, de nyilvánvalóan azért, hogy a komolyabb kockázatot próbálják kerülni. Ilyen értelemben nem

őrültek ülnek ott, de végeredményben ez egy alságos hozzáállás a nemzetközi biztonság ügyeihez. Tehát van egy macsó magamutogatás ebben a helyzetben, ami kifejezetten veszélyes.

ESSZÉ

KÍNA ENERGIABIZTONSÁGI STRATÉGIÁJA A KÖZEL-KELETEN ÉS AFRIKÁBAN A LÍBIAI KRÍZIS TANULSÁGAINAK FÉNYÉBEN

Szóke Evelin¹

ABSZTRAKT

A gazdaság növekvő energiaszükséglete miatt Kína kénytelen volt betörni a kockázatos térségek (Közel-Kelet, Afrika) és politikailag instabil államok piacaira energia-portfóliójának diverzifikálása érdekében. Líbia, bár tradicionálisan európai érdekszférába tartozik és a kínai olajimportnak viszonylag kis százalékát adja, remek példája a kínai energiabiztonsági dilemmának. Elemzésem során azt bizonyítom, hogy Kína a jövőben csak akkor lesz képes hatékonyan védelmezni gazdasági érdekeit és biztosítani energiaszükségleteit Líbiában, illetve általában a közel-keleti és afrikai térségben, ha nagyobb hajlandóságot mutat az ezen országok politikai konfliktusaiban való erőteljesebb szerepvállalásra. Ez semmiképpen sem katonai természetű szerepvállalást jelent, melynek kudarcát mi sem bizonyítja jobban, mint a

¹ Szóke Evelin a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi tanulmányok alapszakos hallgatója, a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület gyakornoka.

2011-es líbiai intervenció bukása. Sokkal inkább diplomáciai eszközök alkalmazásában kellene megnyilvánulnia ennek a politikai aktivizálódásnak.

1. BEVEZETÉS

Az energiabiztonság a globalizációs folyamatok fokozódásának következtében már nem értelmezhető az egyes országok szuverén hatásköröként. Az árak emelkedése vagy csökkenése az energiapiacokon a gazdaság minden szektorára hatással van a világ minden pontján, ezért is kiemelkedően fontos a megfelelő stratégia megválasztása, amely – ha irányítani nem is – de befolyásolni és kezelni tudja a globális energiapiac dinamikus folyamatait.

A 2008-as pénzügyi válság a legtöbb államot elhúzódozó és mély recesszióba taszította, Kína pozícióit azonban csak javította a nemzetközi piacokon. A válság alatt Kína külföldi közvetlen befektetésekkel, felvásárlásokkal és portfólió beruházásokkal tovább növelte energiainportját, gazdasága pedig töretlenül szárnyal.²

A gazdaság növekvő energiaszükséglete miatt Kína kénytelen volt betörni a kockázatos térségek (Közel-Kelet, Afrika) és politikailag instabil államok piacaira energia-portfóliójának diverzifikálása érdekében. Líbia, bár tradicionálisan európai érdekszférába tartozik és a kínai olajimportnak viszonylag kis százalékát adja, remek példája a kínai energiabiztonsági (tágabban értelmezve gazdasági) dilemmának. A 2011-es líbiai felkelésre válaszként érkező kínai válságkezelő stratégiát a Nyugat felől érkező fokozódó nyomás ellenére a tradicionális külpolitikai alapelvek határozták meg a helyi érdekek védelme helyett.

Elemzésem során azt bizonyítom, hogy Kína a jövőben csak akkor lesz képes hatékonyan védelmezni gazdasági érdekeit és biztosítani energiaszükségleteit Líbiában, illetve általában a közel-keleti és

² IMF (2014): „Report for Selected Countries and Subject.” URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=67&pr.y=8&sy=2012&ey=2019&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=924&s=NGDP_R%2CNGDP_RPCH%2CNGDP%2CNGDPD%2CNGDP_D%2CNGDPRPC%2CNGDPPC%2CNGDPDPC%2CPPPGDP%2CPPPPC%2CPPPSH&grp=0&a. Letöltés ideje: 2015. június 21.

World Bank (2014): „GDP growth (annual %).” URL: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>. Letöltés ideje: 2015. június 21.

afrikai térségben, ha nagyobb hajlandóságot mutat az ezen országok politikai konfliktusaiban való erőteljesebb szerepvállalásra. Ez semmiképpen nem katonai természetű szerepvállalást jelent, ennek kudarcát mi sem bizonyítja jobban, mint a 2011-es líbiai intervenció bukása,³ amelynek negatív visszahatásai egy azóta is tartó, véres polgárháborút eredményeztek. Sokkal inkább diplomáciai eszközök alkalmazásában kellene megnyilvánulnia ennek a politikai aktivizálódásnak.

Fontos továbbá kiemelni, hogy egyéb körülmények között a Közel-Kelet és Afrika nem kezelhető egységes térségként, elemzésem tárgya, azaz a kínai energiabiztonság szempontjából azonban a stratégiai konklúzió mindkét földrajzi egységre kiterjeszthető. Továbbá a következtetésem alátámasztásaként szolgáló példa, Líbia egy kifejezetten sajátos geostratégiai pozícióban, az afrikai és arab tradíciók keresztmetszetében található, ami lehetővé teszi, hogy e két kultúra különös szintézisének vizsgálatán keresztül a Közel-Keletre és Afrikára egyaránt érvényes, általános következtetéseket vonjunk le.

2. LÍBIA AZ ÉRDEKHÁLÓK CSAPDÁJÁBAN

Líbia helyzete valóban sajátos. Az ország három civilizációs kör - az arab, az afrikai és az európai - metszetében található, melynek - mint minden más tényezőnek - pozitív és negatív hozadékai vannak. Geostratégiai pozíciója egyrészt nagyfokú flexibilitást engedélyez számára külpolitikáját illetően. Ezt a fajta rugalmasságot kitűnően

³ Már az intervenció tervezésében és kivitelezésében is számos hiányosság merült fel. A Biztonsági Tanács határozata – mint azt látni fogjuk – elég tágan értelmezhető mandátummal ruházta fel a beavatkozókat, ezen kívül a NATO által vezetett koalíción belül sem volt meg a teljes egyetértés, ami legfelsőbb szinten az egyértelmű politikai irányvonal és célmeghatározás hiányát, műveleti szinten pedig sokszor inkonzisztens katonai stratégiát eredményezett. (Kometer, Michael W. – Wright, Stephen E. (2013): „Winning in Libya: By Design or Default?” IFRI, *Focus Stratégique*, No. 41. 39.) Az intervenció hivatalosan 2011. október 31-én fejeződött be, ezután azonban felgyorsultak az események. Líbiának kevesebb, mint négy év alatt hét miniszterelnöke volt, 2014-től visszacsúszott a polgárháború állapotába, az intervenció során felfegyverzett felkelők leszerelését ugyanis azóta sem tudták végrehajtani. A gazdasági teljesítménye 2011 óta az azt megelőző töredékére esett vissza, mindeközben az egységes közigazgatás hiánya miatt olyan szervezetek vetették meg a lábukat az országban, mint például az Iszlám Állam (bővebben lásd: Kuperman, Alan J. (2015): „Obama’s Libya Debacle.” *Foreign Affairs*, 2015. április/május. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/libya/obamas-libya-debacle>. Letöltés ideje: 2015. június 21.)

nyomon lehet követni a több mint negyven évig regnáló Kadhafi-rezsim külpolitikájában. Az ex-elnök korai éveit még az arab világ összefogását célzó pánarab törekvések jellemezték, majd a sorozatos csalódások után az afrikai békebíró szerepét öltötte magára, s mindeközben ambivalens gazdasági és politikai kapcsolatot tartott fenn az európai vezetők többségével, melyet utolsó éveiben már az enyhülés és közeledés jellemezett. A széles külpolitikai mozgástér ára viszont az volt, hogy Líbia sohasem lehetett igazán biztos abban, hogy melyik civilizációs körbe tartozik. Az ország bizonytalanságát tovább fokozta az Egyesült Államok mint globális szuperhatalom megjelenése, s bár Líbiához az amerikaiaknak nem fűződnek elementáris gazdasági érdekei (számukra az ország inkább mint a régió stabilitása szempontjából potenciális veszélyfaktor jelentős),⁴ jelenlétük az európai szövetségeseken keresztül, indirekt módon, vagy velük karöltve a katonai és gazdasági erődemonstráció lehetőségével fenyeget.

Líbiát tehát nagy történelmi múltra visszatekintő szoros kötelékek fűzik Európához, főként Olaszországhoz (a volt gyarmatosítóhoz), Franciaországhoz és Nagy-Britanniához. Fontos azonban, hogy bár a kereskedelmi összeköttetések nagyon jelentős részét képezik az Európa és Líbia közötti kapcsolatoknak, a két fél közötti viszony sosem volt pusztán gazdasági természetű. Líbiai részről változó intenzitással ugyan, de folyamatosan antiimperialista és nyugatellenes érzelmek övezték az európai hatalmak jelenlétét, részben a közvetett amerikai fenyegetés, részben a kolonizáció korából hátramaradt fájó emlékek következtében. Európai részről viszont Líbia veszélyes közelsége a migrációs hullámokkal és a terrorizmus folyamatos fenyegetésével párosulva politikai fellépést tett szükségessé. A különböző restriktív intézkedések komolyan megterhelték Líbia Nyugattal való kapcsolatát, a társadalom évtizedes beidegződéseit pedig képtelenség egyik pillanatról a másikra, a kormány megbuktatásával, egyszerűen kitörölni.

Ezzel szemben Kína egy tiszta lappal induló játékosként jelent meg Líbiában a 2000-es évek elején. Az európai hatalmakkal ellentétben Kínát kizárólag materiális érdekek vezérlik. Legfőbb motivációja a

⁴ Ld. St. John, Ronald Bruce (2002): *Libya and the United States, Two Centuries of Strife*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

hihetetlen gyors ütemben növekvő gazdaságát kielégítő nyersanyagellátás biztosítása és az ehhez szükséges szövetségek kialakítása. Hozzáállását a politikai kérdésekhez a teljes opportunizmus jellemzi, ami két okra vezethető vissza. Egyrészt a be nem avatkozás politikájára, amely az állami szuverenitás tiszteletben tartásának koncepciójából fakad és a kínai külpolitika inherens része. Másrészt geopolitikai adottságokra, hiszen Líbiát Kínától egy teljes kontinens választja el, így az ország vagy a régió destabilizálódása kevés közvetlen negatív hozadékkal járna Kínára nézve.

Kína gazdasági útkeresése Líbiában egy általános regionális szintű tendenciára irányítja a figyelmünket Afrikában és a Közel-Keleten egyaránt; mégpedig a kínai gazdaság növekedését fenntartó energiaforrások felkutatására. Energiaszükségleteinek növekedése következtében Kína rendkívül megerősödött a világ energiapiacán. 2011-ben teljes energiafogyasztásának 69%-át a szén tette ki, melyet a kormány 2017-re 65%-ra kíván visszaszorítani. Ugyanezen évben a kőolaj 18%-át adta a teljes fogyasztásnak.⁵ Kína az 1990-es években még nettó kőolaj-exportőr volt, 2013-ra azonban, megelőzve az Egyesült Államokat, a világ legnagyobb nettó kőolaj-importőrévé lépett elő.⁶ A nyersolaj-import a teljes kőolajfogyasztás több mint felét adja. A kormány öt éves tervében 2015 végéig 61%-ban kívánja limitálni az importot, az EIA (U.S. Energy Information Administration) elemzése szerint azonban ez 2020-ra eléri a 66%-ot és ezután is növekedni fog, mivel a belföldi tartalékok nem lesznek elegendőek a gazdaság energiaigényének fenntartásához.

Kína olajimportjának legnagyobb részét továbbra is Szaúd-Arábia adja, mely 2013-ban 19%-át szolgáltatta a teljes importnak. A sorban a következő Angola, mely csak 5%-kal marad el Szaúd-Arábia mögött. A többi beszállító (Irak, Irán, Omán, az Egyesült Arab Emírátságok, Szudán, Dél-Szudán vagy, egészen a 2011-es krízisig, Líbia) részaránya azonban mind 10% alatt marad.⁷ Kína tehát energiaportfóliójának diverzifikálására törekszik, a magas kockázati

⁵ U.S. Energy Information Administration: „China.” URL: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

⁶ Dunn, Candace (2014): „China is Now the World’s Largest Net Importer of Petroleum and other Liquid Fuels.” U.S. Energy Information Administration. URL: <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=15531>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

⁷ U.S. Energy Information Administration: „China: Oil Imports.” URL: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

tényezők miatt azonban egyetlen új piac sem kerülhet valódi túlsúlyba a többihez képest. Ennek egyik legnagyobb előnye, hogy Kína nem vált teljesen kiszolgáltatottá a lokális jellegű, váratlan eseményeknek. Tegyük fel például, hogy az egyik exportőr országban polgárháború tör ki és elzárja az olajvezetékeket. Ebben az esetben a kiesés a piac megosztottságából adódóan nem fogja meghaladni a 10%-ot, ami a kínai gazdaságra nézve nem végzetes vagy pótolhatatlan mennyiség. A helyzet akkor válik veszélyessé, ha ez egymás után többször megismétlődik. A kiszolgáltatottság és a függés elkerülése ugyanis a diverzitás fenntartásán múlik, az olajtartalékokkal rendelkező országok száma pedig véges. Kína jelenlegi energiabiztonsági stratégiája a Közel-Keleten és Afrikában extenzív jellegű, a kockázatos területekről inkább kivonul, és új ellátókhöz menekül, ahelyett, hogy a politikai konfliktusokban való intenzív részvétel által biztosítaná pozícióit. Azt, hogy ez a stratégia mennyire vált be (vagy inkább nem vált be), Líbia példája remekül szemlélteti.

2001. január 1-jén a kínai külügyminiszter, Tang Jiaxuan első ízben látogatott el hivatalosan Líbiába, melynek során kulturális és információs együttműködésben állapodtak meg a felek. Ezt követően 2002 áprilisában maga a kínai elnök, Jiang Zemin utazott Líbiába, ahol egy 40 millió dolláros szerződést írtak alá a líbiai vasúthálózat bővítéséről, Líbia pedig ígéretet tett szénhidrogén-szektorának megnyitását illetően a kínai vállalatok előtt. Két évvel később Kína 300 millió dollár értékben vásárolt kőolajat Líbiától.⁸ 2005 októberében a NOC (Nemzeti Olaj Vállalat) offshore területet ítelt oda a CNPC-nek (Kínai Nemzeti Olajvállalat) a legnagyobb állami kézben lévő, integrált energiavállalatnak az EPSA negyedik szakaszának második fordulójában.⁹ Nem sokkal később azonban a tajvani állami tulajdonban lévő CPC (Kínai Olajvállalat) is területet szerzett a Murzuk-medencében az EPSA negyedik szakaszának harmadik fordulójában. Kína diplomáciai nyomásyakorlása és a Tajvan

⁸ Wouters, Jan – Defraigne, Jean-Christophe – Burnay, Matthieu (2015): *China, the European Union and the Developing World: A Triangular Relationship*. Leuven Centre for Global Governance Studies, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 359.

⁹ Booth, George – Kordvani, Admir (2012): „Understanding the Libyan Oil & Gas Production Sharing Agreement Framework (article 2 of 3).” *Clyde&Co* URL: <http://www.clydeco.com/insight/updates/view/article-2-of-4-understanding-libyan-production-sharing-agreement-framework>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

elszigetelésére tett kísérletei ellenére ugyanis Kadhafi nem szakította meg a Líbia és Tajvan közötti kapcsolatot. Ennek ellenére Kadhafi egy 2007-es nyilatkozatában még amellet érvelt, hogy a hidegháborús versengést az Egyesült Államok és a Szovjetunió között felváltotta az Egyesült Államok és Kína közötti versengés, véleménye szerint azonban az amerikai jelenlét sokkal képmutatóbb és károsabb.¹⁰

3. A 2011-ES LÍBIAI VÁLSÁG ÉS KÍNA

Líbiában 2011. január közepén tüntetések kezdődtek, amikor a jobb életkörülményekért és a magas munkanélküliség ellen tüntetők kis csoportja összetűzésbe került a rendőrséggel Kelet-Bengáziban. Ezt követően február elején letartóztatták Jamal al-Hajjidi politikai aktivistát, miután békés tüntetésekre buzdított az interneten. Bengáziban a tüntetések egyre erőszakosabbá váltak, az összegyűlt tömeg pedig már nem csak a lakhatási körülmények javítását, a szociális ellátórendszer fejlesztését és a munkahelyek számának növelését követelte, hanem egyenesen a Kadhafi-rezsim távozását. A felkelők február 17-ére meghirdették a "harag napját", melynek alkalmával tüntetések törtek ki több városban, köztük Bengáziban is.

Az áldozatok számát nehéz lenne megbecsülni, a hatalmas sajtóvisszhang miatt (és annak fenntartása érdekében) ugyanis a média kezdetben hajlamos volt felfelé kerekíteni az áldozatok számát. Ezen kívül a felkelők maguk is jóval magasabb számmal kalkuláltak, kezdetben 50 000 fővel, majd ez 2011 októberére 25 000 halottra és 4 000 eltűnt személyre csökkent.¹¹ 2013-ban az új kormány megbízásából készült statisztikák szerint azonban körülbelül 4 700 ember vesztette életét és 2 100 tűnt el mindkét oldalról a polgárháború során.¹² Mindenesetre Kadhafi mondhatni "megkönnyítette" a beavatkozni kívánó államok dolgát azzal, hogy példátlan brutalitással kezdte meg a felkelés visszaszorítását, melyet a Biztonsági Tanács

¹⁰ Wouters – Defraigne – Burnay (2015), 360.

¹¹ Black, Ian (2013): „Libyan Revolution Casualties Lower than Expected, Says New Government.” *The Guardian*, 2013. január 8. URL: <http://www.theguardian.com/world/2013/jan/08/libyan-revolution-casualties-lower-expected-government>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

¹² Black (2013).

1970-es számú határozatában "az emberiség ellen elkövetett bűncselekménynek" minősített.¹³

A líbiai krízis eszkalációjára való tekintettel, és "az emberiség ellen elkövetett bűncselekménynek minősülő széleskörű és szisztematikus támadásokra" hivatkozva, a Biztonsági Tanács 2011. február 26-án egyhangúan elfogadta az 1970-es számú határozatot¹⁴, mely fegyverembargót és célzott szankciókat (például számlák befagyasztása, utazási tilalom) vezetett be, illetve a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalta a líbiai civilek ellen elkövetett jogsértések kivizsgálását és az elkövetők felelősségre vonását. A határozat utóbbi pontja kissé elbizonytalanította Oroszországot, Kínát és Indiát, akik arra hivatkoztak, hogy a kivizsgálás elmérgesítheti a helyzetet ahelyett, hogy enyhítené a feszültségeket. Végül azonban a líbiai küldött, Abdurrahman Mohamed Shalgam és delegációja is a határozat mellé állt, ami végül meggyőzte a szkeptikus országokat, köztük Kínát is, aki a széleskörű afrikai és arab támogatást is mérlegelve szavazott a határozat mellett. Végül a szankciók nem bizonyultak elégségesnek, a fegyveres összecsapások pedig tovább folytatódtak. A határozat renoméjának a Franciaországból a felkelőkhöz áramló állítólagos fegyverszállítmányokról szóló hírek sem tettek jót.

2011. március 17-én tíz szavazattal és öt tartózkodással a Biztonsági Tanács elfogadta az 1973-as számú határozatot, mely az Alapokmány VII. fejezetére hivatkozva legitimálta a katonai intervenciót.¹⁵ A határozat azonnali tűzszünetet rendelt el és a civilek ellen elkövetett támadások felfüggesztését írta elő, ezenkívül kijelölte az ország feletti repüléstilalmi zóna határait, felhatalmazta az interveniáló erőket minden lehetséges eszköz használatára a civilek védelme érdekében (a külföldi megszálláson kívül), illetve kiterjesztette az 1970-es számú határozat által előírt utazási tilalmat és számlabefagyasztásokat. A fegyverembargóról szóló cikket az új határozat úgy módosította, hogy a felkelők számára engedélyezte a fegyverszállítmányokat és a fegyverkereskedelmet. A szavazástól Oroszország, Kína, Brazília, India és Németország tartózkodott. Kína

¹³ Az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 1970-es számú határozata. S/RES/1970 (2011).

¹⁴ Az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 1970-es számú határozata. S/RES/1970 (2011).

¹⁵ Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 1973-as számú határozata. S/RES/1973 (2011).

– csakúgy, mint Oroszország, Brazília és India – konzisztensen tartotta magát a be nem avatkozás és az állami szuverenitás tiszteletben tartásának elvéhez.¹⁶ Li Baodong, Kína állandó képviselője az ENSZ-ben a kínai tartózkodáshoz fűzött magyarázatában kifejezte, hogy „a Biztonsági Tanács intézkedéseinek összhangban kell lennie az Egyesült Nemzetek Alapokmányával és a nemzetközi jog normáival, tekintettel Líbia szuverenitásának, függetlenségének, egységének és területi integritásának tiszteletben tartására, valamint a jelen krízis békés eszközökkel való megoldására (...) Kína mindig ellenzi az erőszak alkalmazását a nemzetközi kapcsolatokban. Az 1973-as számú határozatról való tárgyalások során Kína felvetett néhány kérdést, melyek sajnálatos módon nem tisztázódtak, illetve nem kerültek megválaszolásra. Kínának súlyos fenntartásai vannak a határozat néhány részletével kapcsolatban.”¹⁷

Az 1973-as számú határozat nyomán 2011. március 19-én a koalíciós erők (az Egyesült Államok, Franciaország, az Egyesült Királyság, Olaszország és Kanada) megindították az Operation Odyssey Dawn kódnevű katonai hadműveletet, melynek keretében öt nappal később létrehozták a repüléstilalmi övezetet, a koalíciós országok száma pedig tizenháromra növekedett.¹⁸ Március végére a NATO átvette az ekkorra már Operation Unified Protector nevet viselő hadművelet feletti irányítást.¹⁹ Ez viszont sokakban visszás érzéseket keltett a beavatkozással kapcsolatban. Az intervenciót kritizálók a NATO-ban egyre inkább az ENSZ katonai szárnyát vélték

¹⁶ A BRICS országok be-nem-avatkozási politikáját és az R2P-hez (Responsibility to Protect) fűződő viszonyát árnyalja a 2005. évi ENSZ csúcstalálkozó (Az ENSZ 2005. évi világ-csúcstalálkozójának záródokumentuma) óta megfigyelhető folyamat, melynek következtében a BRICS országok már kevésbé a beavatkozás szükségességét, inkább mikéntjét vitatják. Ld. Stuenkel, Oliver (2014): „The BRICS and the Future of R2P: Was Syria or Libya the Exception?” *Global Responsibility to Protect*, Vol 6. No. 1., 3-28.

¹⁷ Permanent Mission of the People’s Republic of China to the UN: „Explanation of Vote by Ambassador Li Baodong after Adoption of Security Council Resolution on Libya.” 2011. március 17. URL: <http://www.china-un.org/eng/gdxw/t807544.htm>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

¹⁸ Parrish, Karen (2011): „Pentagon Tallies Coalition Actions in Libya.” *American Forces Press Service*, 2011. március 23. URL: <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=63269>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

¹⁹ Statement on Libya issued at the Meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs. Berlin, 2011. április 14. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_72544.htm?mode=pressrelease. Letöltés ideje: 2015. május 8.

felfedezni,²⁰ Kína és Oroszország szerint pedig a NATO hadműveletei egyértelműen túllépték a határozat hatáskörét. A nemzetközi intervenció deklarált fő célja a civil lakosság védelmezése volt, a határok azonban kezdtek egyre inkább elmosódni, az interveniáló koalíció pedig felsorakozott a felkelők mögött a kormányerőkkel és Kadhafival szemben. Kína növekvő aggodalommal figyelte az eseményeket, és elítélte a beavatkozást, amellet érvelve, hogy a polgárháborús helyzetben a civil lakosság védelmének álcája mögé bújtatott rezsimváltás kísérletéről van szó.²¹ Ezt az álláspontot nyomatékosította 2011 novemberében Li Baodong a Biztonsági Tanács nyílt vitája során a civil lakosság védelméről fegyveres konfliktus idején; nyilatkozata szerint „egyik félnek sem szabad szándékosan félreértelmeznie a határozatot”, vagy „olyan intézkedéseket foganatosítania, melyek túllépik a Biztonsági Tanács felhatalmazását.”²²

A líbiai intervenció negatív visszhangja az állami kézben tartott kínai sajtóban is jól nyomon követhető. A kormány hivatalos napilapja, a People's Daily tulajdonában lévő Global Times például azzal vádolja a Nyugatot, hogy az igazság letéteményesének szerepében tetszeleg, miközben a lázadók felkarolásával csak egy kaotikus, átláthatatlan és instabil Közel-Keletet hoz létre. „A Nyugat nem fogja feladni az igazságosság és igazságtalanság feletti döntés privilégiumát. Meggyőződéssel hiszik, hogy a világon ők az igazság egyedüli őrzői és megtestesítői. A "jázmin forradalom"²³ csak elmélyítette a céltudatosságukat, és nem képesek belenyugodni abba, hogy Kadhafit esetleg nem ismeri el ezeket a célokat.”²⁴ A hivatalos

²⁰ Alton, Richard A. C – Struble, Jason Reed (2014): „The Constitutionality and Advancement of International Humanitarian Ideals in Libya by NATO and United States' Operation Odyssey Dawn and Unified Protector.” *Tulane Journal of International and Comparative Law*, Vol. 23. No. 1., 1-36. 27.

²¹ Holland, Christopher (2012): „Chinese Attitudes to International Law: China, the Security Council, Sovereignty, and Intervention.” *NYU Journal of International Law & Politics Online Forum* – July 2012, 37.

²² Li Baodong nagykövet beszéde az ENSZ Biztonsági Tanácsának a civilek fegyveres konfliktusok során való védelmével kapcsolatos ülése során. 2011. november 9. URL: <http://www.china-un.org/eng/hyfy/t875762.htm>. Letöltés ideje: 2015. május 8.

²³ Angolul „Jasmine Revolution,” az arab tavasz kezdetét jelző tunéziai tüntetéssorozat neve, itt tágabb értelemben az arab tavasz folyamatának és eseményeinek egészére utal.

¹⁶ Richburg, Keith B. (2011): „China, after Abstaining in U.N. Vote, Criticizes Airstrikes on Gaddafi Forces.” *Washington Post*, 2011. március 21. URL: http://www.washingtonpost.com/world/china-after-abstaining-in-un-vote-criticizes-airstrikes-on-gaddafi-forces/2011/03/21/ABwL4M7_story.html. Letöltés ideje: 2015. május 9.

retorika tartózkodott a Nyugat ilyen nyílt és közvetlen támadásától, a pekingi külügyminisztérium szóvivője szerint azonban „Kína sajnálattal veszi tudomásul a líbiai katonai intervenciót, helytelenítve az erőszak alkalmazását a nemzetközi kapcsolatokban.”²⁵

A különböző nyilatkozatokból, elemzésekből, hivatalos vagy nem hivatalos véleményformálásokból és természetesen a konkrét döntésekből tehát tisztán kirajzolódnak a kínai külpolitika általános irányelvei, melyeket a következő főbb pontokban lehet összefoglalni: az ENSZ Alapokmányával való összeegyeztethetőség, a tradicionális értelemben vett szuverenitás tiszteletben tartása, a Biztonsági Tanács felhatalmazása, tartózkodás az erőszak alkalmazásától, a regionális aktorok támogatása, illetve a precedensteremtéstől és az elszigetelődéstől való félelem.

Az intervenció ENSZ Alapokmánnyal való összeegyeztethetősége a már említett Li Baodong Biztonsági Tanács előtt tett nyilatkozatában is megjelent. Kína főként az Alapokmány I. Fejezetének (Célok és Elvek) 2. cikkére hivatkozik szívesen, nevezetesen a tagok szuverén egyenlőségére, a békés eszközök előnyben részesítésére, a területi épség és politikai függetlenség tiszteletben tartására, valamint az államok belső joghatóságába tartozó ügyekbe való be nem avatkozásra.

A szuverenitás koncepció változó jelentésére hívja fel a figyelmet az Intervenció és Állami Szuverenitás Nemzetközi Bizottságának (International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS) 2001-es tanulmánya a „*Responsibility to Protect*” elvről,²⁶ amelyben amellet érvelnek, hogy az állami szuverenitás, bár továbbra is meghatározó elve a nemzetközi kapcsolatoknak, semmiképpen nem korrelál a korlátlan államhatalommal. A tanulmány szerint a szuverenitás kétkomponensű fogalom. Kifelé más országok szuverenitásának, befelé az állampolgárok alapvető emberi jogainak és méltóságának tiszteletben tartását jelenti. Ez utóbbi (a védelmezés felelőssége, azaz *Responsibility to Protect*) a Bizottság szerint egyre jelentősebb szerephez jut a nemzetközi humanitárius

²⁵ Wu Jiao – Ma Liyao (2011): „China Regrets Military Action against Libya.” *China Daily*, 2011. március 21. URL: http://usa.chinadaily.com.cn/epaper/2011-03/21/content_12201798.htm. Letöltés ideje: 2015. május 9.

²⁶ International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001): „The Responsibility to Protect.” URL: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>. Letöltés ideje: 2015. július 16.

intervenció kapcsán. Ebből kiindulva a tanulmány sürgeti a szuverenitás koncepció újradefiniálását, azaz az ellenőrzés szuverenitásáról (*sovereignty as control*) a felelősség szuverenitására (*sovereignty as responsibility*) való hangsúlyeltolódást. Kína azonban – a többi BRICS országgal karöltve – elutasítja a szuverenitás efféle "radikális" definícióját és inkább a tradicionális értelmezés mellett tőrlándzsát.

A kínai külpolitika konzisztensen tartja magát az erőszak elutasításának elvéhez a nemzetközi kapcsolatokban. Ennek értelmében a fegyveres beavatkozást csak akkor tartja legitimnek, ha előtte már minden politikai és diplomáciai vitarendezési eszközt kimerítettek. A líbiai intervenció esetében Kínának komoly kétségei voltak ezt illetően. A kínai álláspont szerint mindenekelőtt a konfliktusok tárgyalásos úton történő megoldására kell törekedni, a jószolgálat és a felek közötti közvetítés támogatásával, ha szükséges, bevonva a térség regionális szervezeteit és az ENSZ Főtitkárt. Ha pedig elkerülhetetlen az intervenció, a beavatkozó erőeknek a tűzszüneti megállapodás minél előbbi megkötését kell szem előtt tartaniuk.²⁷ Persze itt felmerül a kérdés, hogy mik a prioritások; a vázolt folyamat minden egyes lépcsőfokának megmászsása a kockázat minimalizálása érdekében, vagy pedig néhány lépcsőfok átugrása az áldozatok minimalizálásának reményében?

A beavatkozástól és az erőszak-alkalmazástól való tartózkodás eredője a precedensteremtéstől való félelem. Kína egyetlen ENSZ intervenciónál sem mulasztja el hangoztatni a beavatkozást szükségessé tévő egyedi és speciális körülményeket, ezzel elébe menve a későbbi hivatkozásoknak és példalózásoknak. A líbiai intervenció megszavazásakor sem volt ez másképp. A hivatalos indoklás szerint „a líbiai különleges körülményekre való tekintettel, Kína tartózkodott az 1973-as számú rendeletről szóló szavazástól.”²⁸

Végül, de nem utolsósorban a Nyugat politikájával és döntéseivel gyakran ellentétes álláspontok hangoztatása mellett Kínának ügyelni kell arra, hogy ne szigetelődjön el emiatt a nemzetközi közösségtől. A líbiai katonai intervenció megszavazásakor Kína még Oroszország

²⁷ Li Baodong nagykövet beszéde.

²⁸ Li Baodong nagykövet magyarázata a Líbiával kapcsolatos határozatról való szavazással kapcsolatban. URL: <http://www.china-un.org/eng/gdxw/t807544.htm>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

vétóját sem tudhatta maga mögött. Az egyedüli vétó mindig nagyon kockázatos, hiszen azonos vagy hasonló érdekeltségű szövetségesek nélkül nehéz bármilyen álláspontot is hatékonyan képviselni. Ha belegondolunk, milyen éles kritikának volt kitéve Kína és Oroszország a szíriai beavatkozást legitimáló határozat megvétózásakor, nem nehéz elképzelni, milyen eredménnyel járt volna, ha Kína egyedüli tiltakozóként blokkolja a líbiai humanitárius intervenciót (annak sikerére való tekintet nélkül)

A Kínai Népköztársaság Kereskedelmi Minisztériumának (MOFCOM) adatai szerint a líbiai felkelés kitörésekor körülbelül 36 000 kínai állampolgár tartózkodott az országban, a legtöbben az itt megtelepedett kínai vállalatok alkalmazottaiként. Összességében 75 kínai vállalat 50 projekttel volt jelen Líbiában, amelynek összértékét több mint 20 milliárd dollárra becsülik. A legtöbb projekt munkaintenzív szektorokhoz tartozott, úgymint építőipar, vasútépítés, olajkitermelés és telekommunikáció.²⁹ Február 16-a után, a tüntetések kiszélesedésével, több kínai vállalatot és üzemet is kiraboltak és feldúltak, több mint 1,5 milliárd dollár értékű kárt okozva. Az összecsapások eszkalációja miatt a kínai kormány az állampolgárok kimentése mellett döntött. Március 2-ig összesen 35 860 kínai állampolgárt evakuáltak Líbiából.³⁰

Nem sokkal a zavargások kezdete után a három legnagyobb állami kézben lévő kínai olajvállalat – a Kínai Nemzeti Olajvállalat (CNPC), a Kínai Nemzeti Offshore Olajvállalat (CNOOC) és a SINOPEC – leállította tevékenységét és kitelepült Líbiából. Ekkor a kínai olajimportnak körülbelül 3%-a Líbiából származott, amely a nagy olajvállalatok távozásával nullára csökkent.³¹ Ennek ellenére Kína nem véglegesen vonult ki Líbiából, a tervek szerint a helyzet stabilizálódása után visszatért volna, főként a mindig jövedelmező újjáépítési munkálatok miatt. Ezzel azonban nem mindenki értett egyet. A líbiai felkelők kezén lévő olajvállalat, az AGOCO

²⁹ Ding Ying (2011): „Out of Libya.” *Beijing Review*, 2011. március 6. URL: http://www.bjreview.com.cn/print/txt/2011-03/06/content_338897.htm. Letöltés ideje: 2015. május 9.

³⁰ Ding Ying (2011).

³¹ Martina, Michael – Buckley, Chris (2011): „China Urges Libya to Protect Investments.” *Reuters*, 2011. augusztus 23. URL: <http://www.reuters.com/article/2011/08/23/us-china-libya-oil-idUSTRE77M0PD20110823>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

ügyvezetőjének nyilatkozata szerint „a kínai és orosz vállalatok akár ki is maradhatnak az olajszerződésekből, mivel nem támogatták a Kadhafi elleni forradalmat.”³² Erre válaszul a kínai kereskedelmi minisztérium főképviseelője, Wen Zhongliang kifejtette, hogy „a kínai befektetések Líbiában, főként az olajbefektetések, a Kína és Líbia közötti kölcsönös gazdasági kooperáció részei, és ez a kooperáció Kína és Líbia közös érdeke.” Hozzátette, hogy Kína reméli, „az ország stabilizálódása után Líbia továbbra is védelmezni fogja a kínai befektetők érdekeit és jogait, így folytatva a befektetéseket és a gazdasági kooperációt a két ország között.”³³

Líbiában Kína folyamatosan le volt maradva és csak nehezen tudott alkalmazkodni a változó körülményekhez. Kína Líbia-politikáját semmiképpen nem nevezhetjük átgondolt, tudatos stratégiának, ehelyett inkább a helyzetekből adódó ad hoc megoldások sorozataként értelmezhető, mely kezdetben nem sok jóval kecsegtetett. Kína tartózkodott az 1973-as számú határozat megszavazásától, nem vett részt az intervencióban, ellenezte a felkelők támogatását, s önmagához képest viszonylag gyorsan reagálva, de Európához és az Egyesült Államokhoz képest jóval megkésve ismerte csak el a Nemzeti Átmeneti Tanácsot (NTC).³⁴ Kína NTC-hoz fűződő viszonyát a háború során folytatott hintapolitikája is megterhelte. Egy kanadai folyóirat által fellelt dokumentumok szerint 2011 júliusában a Kadhafi-rezsim tisztviselői ellátogattak Pekingbe, ahol a legnagyobb állami fegyvergyárak képviselőivel találkoztak. A dokumentumok szerint ezek a gyárak az ENSZ által elrendelt fegyverembargó ellenére hajlandóak lettek volna fegyvereket szállítani a kormányerőknek 200 millió dollár értékben.³⁵ A vádak végül nem kerültek hitelesítésre,

³² Martina – Buckley (2011).

³³ Martina – Buckley (2011).

³⁴ A Nemzeti Átmeneti Tanácsot 2011. február 27-én hozták létre Bengáziban, mint a „forradalom politikai arcát”. Március 5-én az NTC kiadott egy nyilatkozatot, amelyben önmagát a líbiai állampolgárok és a líbiai állam egyetlen legitím képviselőjévé nyilvánította. Március 27-én Mahmaud Jibril vezetésével megalakult a végrehajtó testülete, augusztusban pedig kiadott egy Alkotmányos Nyilatkozatot, amely a választott kormánnyal működő alkotmányos demokráciához vezető utat és lépéseket vázolta fel. Az NTC-t a nemzetközi közösség Líbia legitím képviselőjeként ismerte el, ennek megfelelően pedig elfoglalhatta az ország helyét az ENSZ-ben. A Nemzeti Átmeneti Tanács a háború lezárulását követő tíz hónapban kormányozta Líbiát, majd a választásokat követően 2012. július 7-én átadta a hatalmat az Általános Nemzeti Kongresszusnak (GNC).

³⁵ Global Post (2011): „China Offered \$200 Million in Arms to Gaddafi.” 2011. szeptember 5. URL: <http://www.globalpost.com/article/5674651/2011/09/05/china-offered-200-million-arms-gaddafi>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

azonban semmiképpen sem tettek jót a Kína és a felkelők közötti kapcsolatnak.

Ezekkel az alapokkal a Kadhafi-rezsim bukása és a felkelők hatalomra jutása után Kína viszonylagos hátrányból indult a Nyugathoz képest. Ezenkívül az infrastrukturális hiányosságok miatt nem rendelkezett a Líbiában tartózkodó kínai állampolgárok és gazdasági érdekeltségek védelméhez szükséges defenzív kapacitásokkal, ezért történelmének eddigi legnagyobb evakuációját kellett végrehajtania. Rövid távon tehát úgy tűnt, hogy a Kadhafi utáni Líbiában Kína elveszíti az összes gazdasági érdekét, a kőolaj-kitermelési és az újjáépítési szerződéseket pedig az interveniáló nyugati hatalmak fogják monopolizálni.

Mindezek ellenére nem volna helyénvaló alábecsülni Kínát és érdekérvényesítési képességeit Líbiában. 2012 júniusában Kína egy tárgyaló delegációt küldött Líbiába a kereskedelmi minisztérium külföldi befektetésekért és gazdasági együttműködésért felelős osztálya igazgatójának vezetésével, mely az új líbiai vezetéssel a meglévő kínai szerződéses megállapodások biztosításáról, újak feltérképezéséről, valamint a háború utáni újjáépítésekről tárgyalt. Bár a kínai befektetések nagy részét kitevő építőipari vállalatok végül nem települtek vissza, néhány telekommunikációs vállalat (Huawei Technologies, Zhongxing Technologies (ZTC)) újra megkezdte működését Líbiában.³⁶ 2013-ban Líbia importjának 12%-a Kínából származott, ezzel a rangsorban a második helyen áll Olaszország mögött (13%).³⁷

A nagy kínai olajvállalatok kivonulásával a Kínába irányuló líbiai kőolaj-import nullára csökkent, és az ország stabilizálódásáig ez várhatóan nem is fog változni. Kína ugyanis nem fog felesleges kockázatokat vállalni a 2011-ben elszenvedett károk után. Ez azonban nem írható a passzív kínai külpolitika számlájára. A 2014-ben kiújuló polgárháború ugyanis hatalmas károkat okozott a már javuló tendenciát mutató szénhidrogén-szektorban. Ezt mutatja, hogy a termelés a 2012 júliusi 1,6 millió hordó napi olajkitermelésről (barrel/day, a továbbiakban bpd) 2014 júliusára 0,5 millió bpd-re esett vissza. Líbia létező tartalékai kezdenek kimerülni, így a

³⁶ Sotloff, Steven (2012): „China’s Libya Problem.” *The Diplomat*, 2012. március 14. URL: <http://thediplomat.com/2012/03/chinas-libya-problem/>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

³⁷ IHS Economics and Country Risk (2014): „Country Reports: Libya.” 13.

bérfizetések elmaradása miatt várhatóan további tüntetések fognak kitörni, ami csak súlyosbítja az olajszektor sújtó recessziót. A kettészakadt országban a politikai instabilitás miatt szinte folyamatosan akadozik az ellátás, a kőolaj-vezetékeket gyakran elzárják vagy megrongálják. A kormányok ráadásul a fizetések és a támogatások szinten tartása miatt az infrastrukturális beruházásoktól vonják el a forrásokat. Ilyen körülmények között elég valószínűtlen, hogy a kőolaj-export a közeljövőben elérje a 2011 előtti szintet.³⁸

Bár tény, hogy Líbia korántsem komoly stratégiai jelentőségű kereskedelmi partner Kína számára, a diverzifikációt előtérbe helyező átfogó energiabiztonsági stratégiája fontossá teszi. Líbiában Kína érdeke a helyzet stabilizálódása, egy olyan kormány megalakulása, amely ellenőrzése alatt tudja tartani az egész ország területét, egyszerűen a politikai rend helyreállítása, amely lehetővé tenné a gazdasági kapcsolatok újrafelvételét. Nem mellékesen ez teljes egészében megegyezik a nyugati, vagyis inkább európai érdekekkel, hiszen Líbiában az Egyesült Államok érdekeltsége csak közvetett jellegű. Az európai hatalmak aggodalmát két tényező: a menekülthullámok és a terrorizmus fenyegető közelsége váltja ki, mindkettőre az ország stabilizálása az egyetlen megoldás.

4. DIPLOMÁCIAI IRÁNYVÁLTÁS?

A politikai és gazdasági viszonyok konszolidációja azonban semmiképpen sem várható katonai beavatkozástól, amint azt a 2011-ben lezajlott események kapcsán is látható volt. Minden jel arra mutat, hogy a fegyveres erődemonstráció helyett sokkal inkább politikai természetű megoldásokat kell keresni. Ez a súlypont-áthelyeződés nyilvánul meg az ENSZ által patronált béketárgyalások sorozatában is a Tobrukban és Tripoliban székelő két líbiai kormány között.

Líbiát egészen 2014 elejéig az Általános Nemzeti Kongresszus (General National Congress, GNC) irányította. Az iszlamisták eddig elég komoly befolyást gyakoroltak a döntéshozatalra. A konfliktus akkor kezdődött, mikor Khalifa Haftar generális a GNC felosztatását

³⁸ IHS Economics and Country Risk (2014): „Country Reports: Libya.” 13.

és a ellenőrzött választásokat követelt, majd légi és földi offenzívát indított az iszlamista csoportok ellen. A 2014. júliusi választásokat az iszlamisták 18%-kal elvesztették, ebbe azonban korántsem nyugodtak bele. A konfliktus 2014. július 13-án tetőzött, amikor a tripoli iszlamisták és a miszrátai milíciák összefogva bevonultak a fővárosba, augusztus végére pedig már ellenőrzésük alá is vonták azt, menekülésre késztetve a 2014-es választások hivatalos győztesét, az éppen csak megalakult Képviselők Tanácsát (Council of Deputies). A Tripolit elfoglaló iszlamisták hamarosan megalapították az új Általános Nemzeti Kongresszust (GNC), mint Líbia egyetlen legitim kormányát. Így robbant ki a mai napig tartó, új líbiai polgárháború a nemzetközileg elismert, Tobrukba menekülő kormány – amely időközben Haftar generálist a líbiai hadsereg főparancsnokának nevezte ki – és a Tripoliban székelő iszlamista GNC között. A két versengő fél mellett azonban egy harmadik erő is beszállt a hatalmi játszmába, mégpedig az Iszlám Állam, mely a kialakult káosz és zűrzavar legnagyobb haszonélvezője, és amelynek jelenléte aggodalomra ad okot nemcsak Líbia, de az egész régió stabilitását illetően.

Az ENSZ még 2014 szeptemberében rendezte meg a tárgyalások első fordulóját, melynek célja gyakorlatilag a politikai diskurzus elindítása volt, a tripoli kormány azonban csak közvetetten, küldötteken keresztül vett részt a tárgyalásokban.³⁹ 2015 januárjában Genfben folytatódtek az egyeztetések. Az ezt megelőző megbeszéléseken több kombattáns csoport is hajlott a tűzszüneti megállapodásra és a tárgyalások folytatására, s bár a GNC és katonai szárnya távolmaradt a megbeszélésektől, bizonyos frakciói hajlandónak mutatkoznak a tárgyalásra és esetleg egy egységkormány felállítására. Március végén tartották Marokkóban a béketárgyalások legutóbbi fordulóját. Az egyébként is törékeny folyamatban komoly törést jelentett, amikor március 20-án a tobruki kormány bejelentette, hogy offenzívát indít Tripoli „felszabadítására”, melynek következtében a GNC a tárgyalásoktól való visszalépéssel

³⁹ Heba, Al-Shibani (2014): „U.N. to Talk with Libyan Militias as Next Step in Peace Process.” *Reuters*, 2014. október 1. URL: <http://www.reuters.com/article/2014/10/01/us-libya-security-idUSKCN0HQ4LD20141001>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

fenyegetőzött.⁴⁰ Ennek ellenére Marokkóban sikerült néhány kérdésben megegyezni, a tárgyalások kimenetele azonban még mindig bizonytalan. Mérsékelt optimizmusra ad okot, hogy március 26-án a tripoli kormány egyik katonai alakulata (Operation Sunrise) és a tobruki kormány kőolaj-lelőhelyeket védelmező szervezete (Petroleum Facilities Guards), melyek már 2014 decembere óta harcolnak Kelet-Líbia két legnagyobb olajmezőjéért, megegyeztek, hogy tűzszünetet kötnek és kivonulnak a területről,⁴¹ valamint az Iszlám Állam elleni közös támadásra is ígéretet tettek.⁴²

Ha valóban Líbia hosszú távú stabilitása a cél (márpedig az), akkor az ENSZ béketárgyalásoknak tényleg fontos szerepe lehet és korántsem biztos, hogy a nemzetközileg elismert tobruki kormány egyoldalú támogatásával teremtődik meg ez a stabilitás. Ennek ugyanis két lehetséges kimenetele van. Az első potenciális megoldás egy úgymond „egypárti” kormány létrejötte lenne, amely azonban eddig sem tudta ellenőrzése alá vonni az ország egész területét. Tekintve, hogy azóta csak radikalizálódott a helyzet, ez most, ha lehet, még inkább irreális elvárás lenne. Az pedig csak idő kérdése, hogy a kormányból kiszorult ellenzék ismét fegyvert ragadjon és kiújuljon a polgárháború. A tobruki kormány egyoldalú támogatásának másik lehetséges kimenetele, hogy a márciusban a líbiai hadsereg főparancsnokának kinevezett Khalifa Haftar – akin egyébként az egész kormány hatalma áll vagy bukik – egy katonai puccs keretében magához ragadja a hatalmat. Igazából ez nem lenne példanélküli, vagy akár váratlan fordulat, sokan vontak már párhuzamot Haftar és el-Sisi között, aki Egyiptomban hasonló körülmények között került hatalomra. Líbiában azonban egy ilyen egyszemélyes kormányzásnak több okból is negatív a kicsengése. Először is, 2011-ben éppen az autoriter Kadhafi-rezsim ellen robbant ki az azóta már több ezer

⁴⁰ Deutsche Welle (2015): „Fighting Rages in Libya as Uncertainty Looms over UN-backed Peace Talks.” 2015. március 21. URL: <http://www.dw.de/fighting-rages-in-libya-as-uncertainty-looms-over-un-backed-peace-talks/a-18332297>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

⁴¹ Reuters (2015): „Libya Forces Said to Leave Bases near Oil Ports; Hopes They May Reopen.” 2015. március 27. URL: <http://www.reuters.com/article/2015/03/27/us-libya-security-idUSKBN0MN27L20150327>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

⁴² Libya Herald (2015): „Operation Sunrise Pulls back from Ben Jawad after Joint Offensive with PFG against IS Agreed: Report.” 2015. március 26. URL: <https://www.libyaherald.com/2015/03/26/operation-sunrise-pulls-back-from-ben-jawad-after-joint-offensive-with-pfg-against-is-agreed-report/>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

áldozatot szedő polgárháború, másrészt pedig, Egyiptommal ellentétben, ahol a Mubarak éra alatt is megmaradtak a politikai pártok, szakszervezetek és más civil szerveződések, Líbiában gyakorlatilag nincs működőképes civil társadalom, mivel Kadhafi szisztematikusan leépített minden szerveződést több mint negyven éves uralma alatt.⁴³

Az egységkormány felállítása lehet az egyetlen opció, amely hosszú távon garantálhatja az ország stabilizációját. Ez persze nem fog egyik napról a másikra bekövetkezni. A jelen körülményekből kiindulva a legjobb esetben is hosszadalmas és küzdelmes tárgyalásokra lehet számítani, ami egyáltalán nem meglepő. Líbia ugyanis alig több mint hatvan éve, 1951-ben függetlenedett, ezután 1969-től több évtizedre Kadhafi egyszemélyes diktatúrája alá került, majd 2011-ben a felkelők győzelme után mindenki arra számított, hogy a demokrácia majd önmagától, mintegy varázsütésre kiépül (ugyanaz a demokrácia, amelynek kialakulása Európában évszázadokba tellett). Szembe kell néznünk a ténnyel, hogy ebben az országban a demokráciának semmilyen hagyománya nincsen, és mint minden más dolgot, ezt is csak tanulás útján lehet elsajátítani. Az az állítás, hogy Líbiában, és általában a közel-keleti és afrikai térségben az egyetlen hosszú távú megoldás a demokratikus átmenet felépítése, nem egy valóságtól elrugaskodott liberális vízió, hanem a politikai realitások talaján meghatározott egyszerű érkefdefiníció. Ennek hiányában ezen régiók tartós destabilizálódásával, és ennek mellékhatásaként a gazdasági kapcsolatok degradációjával, a terrorizmus és a migrációs hullámok fenyegetésével kell számolnunk.

5. KONKLÚZIÓ

Kérdés, hogy Kína mennyiben tud, illetve akar hozzájárulni ehhez a demokráciaépítéshez. Növekvő energiaigényei és a potenciális ellátók csoportjának szűk keretei miatt komoly érkekei fűződnek a partner országok politikai stabilitásának biztosításához, az aktívabb szerepvállalás kockázatelemzése során azonban jó pár nyomós ellenérvet találunk, melyek a passzív külpolitika folytatására sarkallnak.

⁴³ Wouters – Defraigne – Burnay (2015), 345.

Kína politikai szerepvállalásának elsődleges és legfontosabb akadályja az ország belpolitikája. 2011-ben a forradalmi hullám nem csak az arab világot, hanem Kínát is elérte. A tunéziai tüntetések után „jázmin forradalomnak” nevezett, demokratikusabb kormányzásért folytatott demonstrációról csak azért hallottunk kevesebbet, mint az „arab tavasz” populáris forradalmairól, mert a hatóságok a tüntetések visszaszorítása közben kínosan ügyeltek az információk kiszivárgásának megakadályozására, aminek következtében a kínai események kisebb publicitást kaptak. A kormány számára azonban egyértelműen üzenetértékű volt a „jázmin forradalom”, alátámasztva azt az egyébként is alkalmazott elvet, miszerint a belső rend fenntartása elsődleges, és minden egyéb csak akkor kerülhet napirendre, ha ezt a belső egységet nem ássa alá. Éppen ez Kína aktív gazdasági súlyához mért politikai szerepvállalásának legnagyobb akadályja. Mi lenne az ok arra, hogy Kína támogasson egy demokratikus átmenetet Líbiában, vagy bárhol máshol, ha ugyanezt saját állampolgárai számára ellehetetleníti? Ilyen körülmények között elég nehéz hitelesen alakítani a demokratikus közvetítő szerepét. Azt is látnunk kell mindezek megértéséhez, hogy ez korántsem egy kiegyenlített játszma az energiabiztonsági és belpolitikai kérdések között. Elég valószínűtlen ugyanis, hogy a kínai kormány kockára tegye törekeny belpolitikai stabilitását tőle több ezer kilométerre fekvő régiók megsegítéséért.

A belpolitikai kockázat mellett, bár nem azonos súllyal, megjelenik Kína tapasztalatlansága is a békeépítésben, a más országok belügyeibe való beavatkozásban és általában a közel-keleti és afrikai viszonyokban, ami nagy részben a kínai külpolitika fentebb tárgyalt alapelvei miatt alakult így. Ezzel ellentétben Európa és az Egyesült Államok jelenlétének komoly, évtizedekre (Európa esetében évszázadokra) visszanyúló hagyományai vannak. Ennyi idő alatt a korábbi gyarmatosító hatalmak közvetlen tapasztalatok útján tanultak bele a helyi viszonyokba, így nagyobb rálátással bírnak a térség dinamikáját adó mechanizmusokra. Kína tehát jelentős hátránnyal indul ebben a versenyben. Még ha úgy is döntene, hogy fokozza politikai jelenlétét a Közel-Keleten és Afrikában, évekbe, sőt évtizedekbe is beletelhet, míg eléri akár az amerikai, akár az európai szintet.

Végül, de nem utolsósorban a már korábban említett külpolitikai tradíciók is komoly akadályt állítanak Kína aktívabb politikai szerepvállalásának útjába. A világpolitika jelenlegi folyamatai eközben erőteljesen abba az irányba mutatnak, hogy a nemzetközi konfliktusok rendezésének alapját a katonai beavatkozás helyett egyre inkább a békés vitarendezés eszközrendszere biztosítja. Ezt a tendenciát támasztja alá a hosszú tárgyalások után április 3-án megszületett lausanne-i keretmegállapodás az iráni nukleáris programról, továbbá idesorolható a líbiai béketárgyalások folyamata is, amelyről az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője, Federica Mogherini azt nyilatkozta, hogy jelenleg “nincs alternatívája a politikai párbeszédnek.”⁴⁴ A politikai megoldások térnyerését bizonyítja John Kerry amerikai külügyminiszter Szíriával kapcsolatban tett kijelentése is, miszerint “a szíriai politikai átmenet érdekében az Egyesült Államok hajlandó tárgyalni Asszaddal a genfi békekonferencia keretében.”⁴⁵

A világpolitika iránya és természete tehát folyamatosan változik. Kína azonban egy helyben áll, abban bízva, hogy nagy múltra visszatekintő izolacionista külpolitikai tradíciói kiállják az idő próbáját. A törékeny belpolitikai egyensúlyt őrizve, mereven ragaszkodik a sokszor gazdasági érdekeire nézve is kontraproduktív ideológiai premisszákhöz. A közeljövőben mindenesetre eldől, mennyire bizonyul ez a stratégia kifizetődőnek.

⁴⁴Voice of America (2015): „EU Backs Libya Peace Talks, Shies from Security Mission.” 2015. március 16. URL: <http://www.voanews.com/content/ap-eu-backs-libya-peace-talks-shies-from-security-mission/2683103.html>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

⁴⁵Wroughton, Lesley (2015): „Kerry Says Syrian Transition Would Have to be Negotiated with Assad.” *Reuters*, 2015. március 15. URL: <http://www.reuters.com/article/2015/03/15/us-syria-crisis-kerry-idUSKBN0MB0JK20150315>. Letöltés ideje: 2015. május 9.

ESSZÉ

DÉL-SZUDÁN ÉS AZ ÁLLAMISÁG KIHÍVÁSAI A 21. SZÁZADBAN

Jóczik Angéla⁴⁶

ABSZTRAKT

A huszadik század számos kihívást tartogatott az afrikai országoknak, köztük Szudánnak is. Lezajlott a dekolonizáció, 1956-ban Szudán, a volt brit-egyiptomi gyarmat elnyerte függetlenségét. Ekkor kezdetét vette a fél évszázadon keresztül zajló polgárháború. A sokévi háborúskodás következménye a humanitárius katasztrófa, a gazdasági elmaradottság lett. Ebben a helyzetben, 2010-ben a dél-szudáni vezetés úgy döntött, hogy népszavazást tartanak a terület kiválásáról. A Szudántól való függetlenségi törekvés sikerrel zárult, az új állam az ENSZ és az Afrikai Unió tagjává vált, a szomszédos országok és Szudán is elismerték létezését. Dél-Szudán a fejlődés kapujában áll, viszont a múlt eseményei visszatartó erőként szintén jelen vannak. Vajon sikerült-e felülkerekednie a gyarmati hagyatékon és modern, demokratikus államként

⁴⁶ Jóczik Angéla a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi tanulmányok alapszakos hallgatója, a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület gyakornoka.

újjászületnie? Ez az elemzés az államépítés kihívásait mutatja be a 21. században Dél-Szudán példáján keresztül.

1. BEVEZETÉS

Az afrikai államok nagy része a 19. századra széthullott, vagy a gyarmatosítás során felszámolták a nagyhatalmak.⁴⁷ A gyarmatosítás folyamatában a végleges rendezést a 19. század végén kialakuló „versenyfutás Afrikáért” hozta el, amely a 19-20. század fordulójáig gyökeresen átalakította az afrikai viszonyokat. 1884-ben ugyanis a berlini Kongó-konferencián a nagyhatalmaknak sikerült megegyezniük a határok rendezéséről, amely véget vetett a *paper protectorates*-nek, azaz az informális birtoklás korábbi gyakorlatának, amellyel hivatalosan is létrejöttek a gyarmati államok.⁴⁸ A gyarmatosító hatalmaknak érdekében állt a hazai viszonyoknak megfelelő adminisztratív-bürokratikus rendszer kiépítése az új államok területén, amely egyet jelentett a valódi állam megszületésével. Az állam fogalmát a mai értelemben 1933 óta definiálja a nemzetközi jog „Az államok jogairól és kötelezettségeiről szóló montevideói egyezmény” alapján.⁴⁹ Az egyezmény rögzíti az államiság feltételeit, miszerint az államnak rendelkeznie kell lakossággal egy meghatározott területen, feladatait egy kormány látja el, mely képes más államokkal való kapcsolattartásra.⁵⁰ Afrika esetében, bár a kritériumok teljesültek, sokáig nem jöhetett létre nyugati típusú, a nemzetállamiság eszméjén alapuló állam. Ez azzal magyarázható, hogy a sebtében megszerzett különböző földrajzi tájakat és az esetek többségében különböző népeket, egymástól eltérő státussal bíró területi-politikai egységeket egységes egészévé kellett

⁴⁷ Csizmadia, Sándor – Tarrósy, István (2010): „Európai gyarmatok Afrikában.” In: *Afrika ma - tradíció, átalakulás, fejlődés*, szerk. Csizmadia, Sándor – Tarrósy, István. Publikon Kiadó, Pécs. URL: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_02_afrika_ma/ch04s02.html. Letöltés ideje: 2015. december 14.

⁴⁸ Szabó, Loránd (2002): „Afrika felosztása? Az 1884-85-ös berlini Kongó-konferencia.” In: *Anyországok és (volt) gyarmataik 1.*, szerk. Szabó, Loránd – Ölbei, Tamás – Wilhelm, Zoltán, 85-92. PTE Afrika-Amerika-Ázsia Universitas Munkacsoport, Pécs.

⁴⁹ *Montevideói egyezmény az államok jogairól és kötelezettségeiről* (1933).

⁵⁰ Kardos, Gábor – Lattmann, Tamás (szerk.) (2010): *Nemzetközi jog*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 107-108.

szervezni.⁵¹ Így születtek meg az új gyarmati államok az európaiak által megvont új határok között, melyek a nagyhatalmak érdekeit követő, gyakran kölcsönösen kompenzációkra épülő terület- és határrendezések eredményei voltak.⁵² Ekkor jött létre brit és egyiptomi fennhatóság alatt Angol-Egyiptomi Szudán. Az országot két egymástól független területként kormányozták, melynek északi területén nagyszámú muszlim vallású közösség élt, déli részén pedig keresztények. 1956-ban látszólagos egység jött létre egészen Dél-Szudán függetlenségéig, vagyis 2011-ig. Ahhoz, hogy megértsük, mi okozta a két terület szétválását, a tanulmány röviden tárgyalja Szudán történelmét a függetlenségig. Ezt követően értékeli az ekkor elért törekvéseket és rámutat a gyarmati rendszer hosszú távú hatásaira, úgymint az államépítés és demokratizálódás kudarca, melyek fél évszázadnyi polgárháborúhoz vezettek. Végül megvizsgálja, hogy milyen esélyei vannak Dél-Szudánnak a sikeres államépítésre és a nemzetközi rendszerbe való integrációra.

2. FÜGGETLENEDÉS ÉS FEJLŐDÉS, VAGY TOTÁLIS ÁLLAMKUDARC?

A gyarmati világ felbomlása a hidegháború kezdetével új fejezethez érkezett. A II. világháború alatt Franciaország összeomlott, míg Nagy-Britannia véglegesen meggyengült, így a gyarmattartó politika a háború végeztével alapjaiban változott meg. A hagyományos nagyhatalmak nem határozták meg többé a világ sorsát. A helyükre lépő újjak, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió, más-más ideológiából kifolyólag, elvetették a kolonializmust. 1941. augusztus 14-én a szövetségesek az Atlanti Chartában kimondták, hogy minden

⁵¹ Búr, Gábor (2006): „Gyenge államok és államkudarcok Afrikában.” In: *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban*, szerk. Marton, Péter. Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, Budapest, 197-198.

⁵² Csizmadia, Sándor – Tarrósy, István (2010): „Az afrikai államhatároktól a határtalan Afrikáig.” In: *Afrika ma - tradíció, átalakulás, fejlődés*, szerk. Csizmadia, Sándor – Tarrósy, István. Publikon Kiadó, Pécs. URL: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_02_afrika_ma/ch04s02.html. Letöltés ideje: 2015. december 14.

népnek jogában áll megválasztani a saját kormányát és annak kormányzati formáját.⁵³

1945-ben a gyarmati államok Manchesterben gyűltek össze az V. pánafrikai kongresszus keretei között, amely hosszú időre újratematizálta és meghatározta az afrikai egységideológiát. A korábbiaktól eltérően nagyszámú afrikai delegátus képviseltette magát és jóval radikálisabb hangot ütött meg.⁵⁴ A résztvevők követelték a fekete-afrikai gyarmatok függetlenségének és önrendelkezésének megadását, a nagyhatalmak által kibocsátott Atlanti Chartára hivatkozva.⁵⁵ Ehhez nagymértékben hozzájárult az Atlanti Charta lelkesítő hatása a Nyugaton tanuló afrikai diákokra, vagyis a jövő értelmiségére. A nemzeti mozgalmak térnyerésével párhuzamosan az afrikai egység eszméje is kezdett kibontakozni, és megfogalmazódott az afrikai népek politikai egységének megteremtésére való törekvés.

A fent említetteknek hatása Szudánba is elért, 1947-ben Sir James Robertson összehívta a Jubai Konferenciát, ahol a britek által kiválasztott dél-szudáni tisztségviselők találkoztak a magas rangú északiakkal. A találkozón bejelentették a két országrész egyesítését, ami északi hatalomátvételt jelentett. Az Észak-Dél egyesítés tárgyalások kezdeti időszakában még nem az egyedüli lehetőség volt. Felmerültek Ugandával és Kenyával való egyesítési elképzelések is, azonban a brit politikai tervek az északiak és az egyiptomiak ellenállásán megbuktak.⁵⁶ Az északiak támogatása brit döntésen alapult, amit Robertson memoárja is megerősít. A brit álláspontot olyan érvekkel támasztották alá, mint például a déliek inkompetenciája az ország irányítására, amit a társadalom törzsi jellegű felépítésével magyaráztak.⁵⁷ Az egyesítés megerősítésére a következő évben (1948) összehívták a Nemzeti Közgyűlést Kartúmban. A következő néhány évben felszínre kerültek azok a

⁵³ *Atlanti Charta* (1941).

⁵⁴ Libéria, Kenya, Nyasaföld (ma Malawi), Togoföld (ma Ghána és Togo része), Nigéria, Aranypart (ma Ghána) és Dél-Afrika.

⁵⁵ Búr, Gábor (2011): *A szubszaharai Afrika története 1914-1991*. Kossuth Kiadó, Budapest, 83.

⁵⁶ Búr, Gábor (2014): „Partes actuales? Angol-egyiptomi Szudán: Különös kétszer kettős.” In: *Hindu istenek, számi tigrisek. Balogh András 70 éves*. ELTE, Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 90.

⁵⁷ Malwal, Bona (2015): „South Sudan: The Beginning of the Struggle for Political Emancipation, 1947-2004.” In: *Sudan and South Sudan. From One to Two*, szerk. Malwal, Bona, 16-30. Palgrave Macmillan, London, 17-18.

problémák, amelyek a két ország közötti kapcsolatot 50 évre meghatározták. Ezek közül a leglényegesebb a vallási különbség. Szudán arab országgént való deklarálása (1956) a déli lakosságot félelemmel és ellenszenvvel töltötte el, s innentől kezdve sosem normalizálódtak a kapcsolatok (2011-ig, amikor is Dél-Szudán független állammá vált). A már említett muszlim-keresztény megosztottság mellett az etnikai konfliktusok is jelen voltak. A térség társadalma mozaikos, több mint 60 nagyobb és számtalan kisebb etnikai csoport képviselteti magát, melyek közül a dinka a legnagyobb 36-40%-os arányával. A második legjelentősebb a nuer (16-20%), de jelentős számú azande, bari és shilluk etnikum is jelen van.⁵⁸ Az egyesítést követően az új állam 1956-ban elsőként vált függetlenné a gyarmati sorból, Szudán néven.

1960-ban az ENSZ meghirdette „*Afrika évét*” ugyanis újabb 17 afrikai ország nyerte el függetlenségét. Ezt megerősítendő az ENSZ kiadta 1514-es számú közgyűlési határozatát,⁵⁹ az úgynevezett dekolonizációs nyilatkozatot. Ez alapján biztosították a volt gyarmati országok és népeinek függetlenségét, az alapvető emberi jogokat, az egyenlőséget.⁶⁰ A dokumentum jelentőségét az adja, hogy kimondták, a kolonializmus rendszere hátráltatja a nemzetközi gazdasági együttműködést, megakadályozza a gyarmatok szociális, kulturális és gazdasági fejlődését, amely ellentmond az ENSZ nemzetközi békére való törekvésének.⁶¹

1960 után Macmillan brit miniszterelnök a „változás szele” néven⁶² új koloniális politikát hirdetett meg, melyben előírányozták az afrikai gyarmatok függetlenségének támogatását. Ennek eredményeképp

⁵⁸ Globalsecurity.org (2013): „South Sudan Tribes.” URL: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-sudan-tribes.htm>. Letöltés ideje: 2016. február 16.

⁵⁹ UNGA RES/1514 (1960). *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*. URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>. Letöltés ideje: 2016. február 6.

⁶⁰ A dokumentum kifejtette, hogy a kolonializmus rendszere hátráltatja a nemzetközi gazdasági együttműködést, megakadályozza a gyarmatok szociális, kulturális és gazdasági fejlődését, amely ellentmond az ENSZ nemzetközi békére való törekvésének.

⁶¹ Horváth, Jenő – Paragi, Beáta – Csicsmann, László (2014): *Nemzetközi kapcsolatok története 1941-1991*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 180-181.

⁶² Macmillan, Harold (1960): „Tour of South Africa.” URL: <http://www.bbc.co.uk/archive/apartheid/7203.shtml>. Letöltés ideje: 2016. február 6.

Afrikában létrejöttek olyan helyi elitek, melyek esélyesek voltak a hatalom átvételére, megörökölve a korábban említett politikai-közigazgatási rendszert. Ez az új elit a belpolitikában erősnek mutatkozott: keményen felléptek a tribalizmus és a regionalizmus ellen. Önmaguk állami keretekbe szervezése volt az elsődleges cél, a nacionalizmus segítségével, hiszen csak így válhattak releváns nemzetközi jogi tényezővé.⁶³

A független államiság kialakulását azonban több tényező is hátráltatta Afrikában. A legfontosabb, hogy az államépítés kényszere diszfunkcionális államokat hozott létre, ahol teret nyert a korrupció és fellángoltak a belső etnikai konfliktusok. Hosszútávon egész állami struktúrák tartós leépüléséhez vezetett, így képtelen volt felvenni a versenyt a nemzetközi kereskedelemben, politikában. Afrika lett a globalizáció egyértelmű vesztese, és eddig képtelen volt behozni lemaradását. Másrészt fontos megemlíteni, hogy ebben az időszakban az afrikai társadalmak nagy része írástudatlan volt, jóval szegényebb a harmadik világot jellemző átlagnál, továbbá nem állt rendelkezésükre mindaz a technológiai-technikai tudás, ami lehetővé tette volna, hogy fenntartható kapcsolatrendszert építsenek ki a világgazdaság résztvevőivel. Mindezek hozzájárultak a kontinensen lezajló polgárháborúk sorozatához, amelyek jól érzékeltetik, hogy a nemzetállamiság eszméje mennyire távol áll az afrikai gyakorlattól.⁶⁴

A függetlenné válás útján az ENSZ nyújtott segítséget, amely segítette az újonnan létrejövő államokat a demokrácia útjára terelni. Ezen intézkedések közé tartozott a *Különleges politikai és dekolonizációs bizottság* felállítása, amely egyike a hat közgyűlési bizottságnak. A szervezet a mai napig ellenőrzi a fent említett 1514-es határozat betartását, ajánlásokat tesz, és a témához kapcsolódó fórumokat szervez, ezen felül hatáskörébe tartozik többek között a palesztin menekültekérdés, az emberi jogok, a békefenntartás, bányászat, világűr, nukleáris sugárzás, az egyetemes béke fenntartása.⁶⁵ A kitűzött célok ellenére az ENSZ békeműveleteinek sikertelensége, az emberi jogok folyamatos megsértése, a nukleáris leszerelési bizottságok ellehetetlenült munkája mind azt bizonyítja,

⁶³ Búr (2006), 201.

⁶⁴ Horváth – Paragi – Csicsmann (2014), 176-178.

⁶⁵ General Assembly of the United Nations: Special Political and Decolonization, Fourth Committee. URL: <http://www.un.org/en/ga/fourth/>. Letöltés ideje: 2016. február 6.

hogy a Bizottság felállítása nem érte el kezdeti célját, nem sikerült békét és demokráciát teremtenie az afrikai kontinensen.

Afrika leghosszabb polgárháborúja Szudán északi és déli része között zajlott 1955-2005 között. A függetlenség kikiáltása előtti évben, 1955-ben lángoltak fel az első harcok a déli toriti lázadás hatására. Észak ígéretet tett Délnek, hogy az első általános választások után elő fogja mozdítani az ország föderális átalakulását, de ezt nem tartotta be. A szudanizáció, vagyis a két országrész egyesítésének sikertelensége visszavezethető a fent említett okokra. Továbbá problémás volt a hadsereg megszervezése is, ugyanis az északi hatalomátvétellel a déli erőket a közös hadseregbe próbálták integrálni. Ez az északi vezetést félelemmel töltötte el, tartottak a lázadástól, mivel az egyesítés során nyilvánvalóvá vált, hogy a déli politikai elit kezében van az egyesített haderők déli kontingense. Így látható, hogy a kezdetektől fogva hiányzott a biztonság fenntartásához szükséges intézményi keret. Ekkor kezdetét vette az Anya-Nya Függetlenségi Mozgalom, amely polgárháborúvá nőtte ki magát. A harcok az 1972-es addisz-abebai békeszerződéssel zárultak. A szerződés kimondta a széleskörű autonómiát és a helyi ügyekben illetékes jubai parlamentet hozott létre.⁶⁶ Azonban ez nem elégítette ki a déli lakosságot, így a harcok 1983-ban kiújultak, kitört a második polgárháború. Ennek egyik oka a sarián alapuló törvénykezés bevezetése volt, melynek hatására újra kiújultak a vallási ellentétek a keresztények és muszlimok között. Továbbá elkezdődtek a Jongleicsatorna építési munkálatai, ami egyiptomi ötlet volt, lényege a Nílus vizének elterelése a déli Szudd mocsárvidékről, ami megnövelte volna a vízhozamot. A Szudd lakóinak és a déli autonóm gyűlésnek véleményére Nimeiri elnök ez esetben sem volt kíváncsi, kihagyta a délieket a döntéshozatalból.⁶⁷ A politikailag ellehetetlenült Délt ezen felül gazdaságilag is hátrányos helyzetbe hozta Észak dominanciája, ami a déli olajmezők teljes északi kihasználtságán alapult. A '70-es években az amerikai Chevron vállalat jelentős mennyiségű⁶⁸ (kb. 8 millió hordónyi készlet, napi 1000 hordónyi kitermelésre) kőolajat

⁶⁶ Malwal, Bona (2015): The Anya-Nya Liberation Movement, 1955-72. In: *Sudan and South Sudan. From One to Two*, szerk. Malwal, Bona, 66-85. Palgrave Macmillan, London, 69.

⁶⁷ Illés, Zoltán (2011): „Dél-Szudán: A független állam létrejötte és kihívásai.” *Kül-Világ*, 8. évf., 3. szám, 4.

⁶⁸ Sudan Update: „Chevron and Nimeiri.” URL:

<http://www.sudanupdate.org/REPORTS/Oil/08cn.html>. Letöltés ideje: 2016. február 15.

talált az észak-déli határvidéken Darfúr közelében. A '80-as években újabb készleteket fedeztek fel Abyei, Unity és Felső-Nílus tartományokban. A Chevron 1992-ben kivonult a piacról, majd sikertelen Öböl-menti tárgyalásokat követően ázsiai partnerek vették át az amerikai vállalat szerepét India, Malajzia és Kína személyében. Az északi elitnek nem állt szándékában az olajból származó bevételek elosztása, ezért az olajmonopólium kialakítása érdekében Nimeiri felrúgta az addisz-abebai szerződést, tehát a déli autonómiát.⁶⁹

Ebben az időszakban jött létre a továbbiakban csak SPLA-ként említett Szudáni Népi Felszabadító Hadsereg⁷⁰, és ennek politikai szárnya, az SPLM⁷¹, azaz a Szudáni Népi Függetlenségi Mozgalom, amely a régió kormányzásáért volt felelős. Az SPLA/M volt a legszervezettebb felszabadítási mozgalom/hadsereg, mely az Anya-Nya Mozgalomból nőtte ki magát. Amint azt az elnevezés sejteti, Dél-Szudán függetlenségéért harcolt Észak ellen, John Garang vezetésével, aki a legnagyobb déli etnikumból, a dinka nemzetségből származott. Az SPLA/M a '90-es évekre a központi kormányzás legfőbb ellenségévé vált politikai és katonai szinten is. A második polgárháború szervezettségét tekintve túllépett a gyenge felszereltségű, fegyelmezetlen és koordinálatlan gerilla harcmodoron, így jóval több áldozatot követelt, mint az első. A harcokat mélyítette, hogy Észak fontos szerepet vállalt a határvidék felfegyverzésében, itt ugyanis sikerült elnyernie a lakosság támogatását, mivel a határmenti népek számára az etnikai hovatartozás volt elsődleges, nem pedig az észak-déli tagoltság. Kartúm kihasználta a déli etnikai ellentéteket (dinka – nuer) is és támogatta a külső erőket, mint például az ugandai gyökerű Lord's Resistance Army-t, hogy megossza az SPLM erőit és gyengítse a belső egységet.⁷² Garang és az SPLA/M ennek ellenére folytatta a harcot, szintén külső erők által támogatva. Garang jó kapcsolatokat ápolt Yuweri Kaguta Musewini ugandai vezetővel, illetve Mengistu etióp tábornokkal is. Mindannyian a szocializmus elveit osztották, mely alapjául szolgált a gyümölcsöző

⁶⁹ Malwal, Bona (2015): „The Nimeiri Regime and the Oil Debate, 1980-83.” In: *Sudan and South Sudan. From One to Two*, szerk. Malwal, Bona, 114-132. Palgrave Macmillan, London, 114.

⁷⁰ Sudan's People Liberation Army.

⁷¹ Sudan's People Liberation Movement.

⁷² Illés (2011), 4.

katonai együttműködésnek. Mind Ugandában, mind Etiópiában katonai kiképzőbázisokat létesítettek, Mengistu közbenjárásával szovjet támogatásból fizették az addisz-abebai bázis felállítását.⁷³ Az északi politikát is tarkították belső harcok, azonban a déliek elleni háború egyben tartotta a rendszert. A 2000-es választásokon Nimeiri elbukott, helyét Omar Hassan al-Bashir és az NCP párt vette át.⁷⁴ A háború során ismét nyilvánvalóvá vált az ország két része közötti feloldhatatlan ellentét.⁷⁵

A harcokat 2005-ben Nairobiban egy átfogó békemegállapodás zárta le (CPA – Comprehensive Peace Agreement), melynek aláírói Ali Osman Taha, az NCP, és John Garang, az SPLM képviselői voltak.⁷⁶ A békemegállapodás tető alá hozása három évet vett igénybe, a tárgyalások 2005-ig eltartottak. Ezalatt a felek megegyeztek abban, hogy Szudán egy multikulturális, több etnikumú, vallásilag diverzifikált társadalom, amelynek tagjai egyenlőek, és joguk van az önrendelkezéshez.⁷⁷ Ezek az elvek megegyeznek az egykori gyarmati nagyhatalmak dekolonizációs elveivel, ami arra a következtetésre enged jutni, hogy a 21. században sem sikerült a már több mint fél évszázados alapelveket megvalósítani és átültetni a gyakorlatba. A CPA aláírása nem csak békemegállapodás volt, hanem a béke megvalósításának útmutatója is. A hatéves átmeneti periódus a CPA aláírásától (2005) 2011. július 9-ig tartó időszak, melynek legfőbb politikai eredménye a dél-szudáni nemzetgyűlés és kormány megalakulása Jubában. Kartúmban közös NCP és SPLM kormányzás jött létre al-Bashir elnöklése alatt, míg John Garang alelnöki pozíciót töltött be. John Garang beiktatása után néhány nappal helikopter-balesetben meghalt. Helyét a szintén dinka származású Salva Kiir vette át, aki az SPLM magas rangú tisztje volt, a Garang utáni második ember A CPA által Észak újabb lehetőséget kapott a két régió egybekovácsolására – Délnek pedig megmaradt a remény, hogy az átmeneti periódus után szabad választásokat tarthatnak a

⁷³ Mozersky, David – Prendergast, John (2004): „Love Thy Neighbor: Regional Intervention in Sudan’s Civil War.” *Harvard International Review*, Vol. 26. No. 1. URL: <http://hir.harvard.edu/interventionismlove-thy-neighbor/>. Letöltés ideje: 2016. február 8.

⁷⁴ National Congress Party/Nemzeti Kongresszusi Párt, korábban National Islamic Front, vagyis Nemzeti Iszlamista Front.

⁷⁵ Malwal, Bona (2015): „The SPLM/A: As Liberators and Rulers of South Sudan.” In: *Sudan and South Sudan. From One to Two*, szerk. Malwal, Bona, 152-202. Palgrave Macmillan, London.

⁷⁶ Illés (2011), 5.

⁷⁷ Illés (2011), 5.

függetlenné válásról. A megállapodás így jelentőségében és támogatottságában is túlszárnyalta az 1972-es addisz-abebai szerződést.

Az ország úgy indult neki a hatéves átmeneti periódusnak, hogy politikai és gazdasági szinten ugyanolyan, ha nem rosszabb helyzetben volt, mint 50 évvel azelőtt, 1956-ban. A politikai újjáépítést és a rendszer diszfunkcionális működését egyértelműen magyarázza a polgárháborúk időszaka, amelyek humanitárius katasztrófát eredményeztek és ellehetetlenítették a kormányzást, a fejlődést. Ami a gazdaságot illeti, a GDP éves növekedési rátájával igazolható, hogy 1980-ban és 2005-ben közel azonos, 2,5%-os szinten állt az éves növekedés, ami az átmeneti periódusban először emelkedett, majd radikálisan csökkent. Az 1980 előtti időszokról nincs releváns adat.⁷⁸ A Quandl adatai szerint⁷⁹ a '90-es évek óta nagymértékben nőtt a munkanélküliség, az infláció, tehát a gazdasági teljesítőképesség visszaesett, annak ellenére, hogy a CPA aláírása után Dél 50%-os részesedést kapott a kőolajból, Szudán pedig elvesztette területének 1/3-át, melyen a kőolajmezők 3/4-e feküdt.⁸⁰ Röviden, Szudánnak szinte a nulláról kellett elkezdenie az újjáépítést, miközben a déli területeken a függetlenségi mozgalom tovább erősödött.

3. MEGOSZTOTTSÁG VAGY ÚJ EGYSÉG?

2011. január 9-15. között megtartották a függetlenségi referendumot, amelynek során Dél-Szudán kinyilvánította függetlenségét. Számos tényező hozzájárult a szavazás elsöprő sikeréhez (a szavazók kb. 98%-a az elszakadás mellé állt⁸¹). Bashir és az NCP az átmeneti időszak alatt mindvégig többségben maradt a

⁷⁸ Regional Strategic Analysis and Knowledge Support System (ReSAKSS) (2015): „Sudan: Overview.” URL: <http://www.resakss.org/region/monitoring-progress/sudan>. Letöltés ideje: 2015. december 14.

⁷⁹ Quandl (2015): „Sudan Economy Data: South Sudan GDP Growth Data.” URL: <https://www.quandl.com/collections/sudan/sudan-economy-data>. Letöltés ideje: 2015. december 14.

⁸⁰ Sidahmed, Alsir (2013): „Oil and Politics in Sudan.” In: *Sudan Divided: Continuing Conflict in a Contested State*, szerk. Ahmed, Abdel Ghaffar M. – Sorbo, Gunnar M. Palgrave Macmillan, London, 106-109.

⁸¹ *Results for the Referendum of Southern Sudan*, 2011. URL: <http://southernsudan2011.com>. Letöltés ideje: 2016. február 8.

közös kormányban, saját igényeik szerint alakították a politikát, ami nagyfokú bizalmatlanságot eredményezett Délen. A déliek által elképzelt egységideológia sem vágott egybe az északiak politikai elképzeléseivel. Délen féltek az újabb gazdasági és politikai marginalizációtól, amit évtizedeken keresztül tapasztaltak, illetve az iszlám vallás térnyerése is fontos tényezőként jelent meg. Számukra így az átmeneti időszak egyetlen lehetséges kimenetele a függetlenség kikiáltása volt.⁸²

A referendum után Délen üdvözölték az elszakadást, a lakosságnak azonban túlzott elvárásai voltak az újonnan megalakuló kormánnyal szemben. Azt remélték, hogy a függetlenség elnyerése egy csapásra megoldja az évtizedek óta fennálló problémákat, ez azonban nem jelentett mást Dél-Szudán számára, mint egy lehetőséget, hogy felülkerekedjen a gyarmati hagyatékon, egységbe kovácsolja a sokszínű társadalmat, valamint sikerre vigye a nemzet- és államépítést és rendezze kapcsolatait Szudánnal.

A nemzetépítés szempontjából a választások után elsődleges volt a lakosság állampolgári státuszának meghatározása, melyet Bashir elnök nyilatkozatban rögzített. Ennek alapján a függetlenség után nincs lehetőség kettős állampolgárság birtoklására. Ezért sok északon élő déli költözött vissza Dél-Szudánba és fordítva.⁸³ Az új dél-szudáni vezetés az állampolgárságot és nemzetiséget szabályozó rendszereket a Szudánnal közös időkből vette át. Logikailag nehéz különbséget találni a két fogalom között – a nemzetiséget a *jus sanguinis* elve alapján a származás, etnikai hovatartozás határozza meg, míg az állampolgárság a *jus soli*, azaz a születési hely, illetve az állam által ráruházott jogokból ered. Szudánban, így Dél-Szudánban is a *jus sanguinis* elvét részesítik előnyben a nemzetiségi törvény értelmében – a lakosság körében így születési alapon egyenlőtlenség alakul ki, a belső jog diszkriminálja egyes etnikai csoportok tagjait.⁸⁴ A függetlenné válással megszűnt az a közös erő (északi közös ellenség), amely a déli mozaikos társadalmat összefogta. Ekkor került

⁸² Illés (2011), 6.

⁸³ Marsai, Viktor (2011): „Szudán – választások után, kettéválás előtt.” *Nemzet és Biztonság*, 2011. március, 25-31, 26.

⁸⁴ Assal, Munzoul A. M. (2011): „Nationality and Citizenship Question in Sudan after the Southern Sudan Referendum Vote.” Chr. Michelsen Institute, SR 2011/1. URL: <http://issuu.com/cm-inorway/docs/3933-nationality-and-citizenship-questions-in-suda/9?e=0>. Letöltés ideje: 2016. február 15.

középpontba a nemzeti identitás kérdése. A dél-szudáni nemzetépítésnek a nemzeti egység, a közös identitás megteremtése volt a célja, amely idővel megszünteti a törzsi konfliktusokat. Ez egy olyan folyamat, amely egy etnikailag sokszínű államot hoz létre, ahol az államépítéssel párhuzamosan, annak sikereivel erősödhet a nemzettudat, létrejöhet a közös identitás. Azonban a referendum után hiányoztak a nemzetépítés alapjai, amik az etnikai, nyelvi és társadalmi különbségekben gyökereznek. Ami a közös nyelvet illet, a gyarmati és posztkoloniális időkben az arab és az angol voltak a hivatalos nyelvek, de ezektől függetlenül a lakosság nagy százaléka saját etnikai nyelvét, nyelvjárását beszéli. Ezen felül a legtöbb dél-szudáni az etnikai hovatartozása alapján határozza meg magát, így a nemzettudat a háttérbe szorul, amit a nemzetiségi törvény is megerősít.⁸⁵ A társadalmi feszültségeknek is fontos szerep jut, melynek alapja a törzsi berendezkedés. A térségben a háborús időszakig a helyi közigazgatási, bíraskodási feladatokat a törzsi vezetők látták el. A társadalom patrimonialis beállítottságú volt, fontos a hagyomány, az öröklött tudás, az idősek tisztelete. A háborúk kitörésével a katonának állt fiatalok hozzáállása a hagyományokhoz megváltozott, ezáltal a törzsi vezetők hatalma és tekintélye csökkent, fellazult a sok évszázados rendszer. A CPA aláírásával azonban újra tapasztalt vezetőkre volt szükség, akik segítettek megszilárdítani az új rendszert. Az új generáció nem tudott alkalmazkodni ehhez az állapothoz, ami közösségi alapú erőszakhoz vezetett a déli tartományokban.⁸⁶ Mindez megnehezíti a demokratikus rendszer kialakítását és fenntartását, ugyanis az arab dominancia utáni vákuumot a nemzeti egységgel lehetne betölteni, amely bázisként szolgálna a fejlődéshez.

Dél-Szudánnak a nemzetépítés mellett nagy figyelmet kellett szentelnie az államépítésre is, amely a teljes intézményi struktúra kialakításával kezdődött. Ez a folyamat nemcsak a közembereknek, de számos vezetőnek is ismeretlen volt csakúgy, mint a bürokrácia intézménye és az ezzel járó számtalan irányelv és folyamat alkalmazása. Mindez a már korábban részletesen taglalt történelmi

⁸⁵ Jok, Jok M. (2011): „Diversity, Unity, and Nation Building in South Sudan.” United States Institute of Peace, Special Report 287, 3-9.

⁸⁶ Nyong'o, Dorothy (2013): *State Building in South Sudan: Priorities for Development Policy Research*. African Research and Resource Forum, Nairobi, 44-46.

háttérre és a kartúmi központi kormányzásra vezethető vissza, hiszen a gyarmati korban a déli régiót csakis britek, majd északiak irányították. Ezen kihívásokra megoldást kínálhat egy Észak-Dél közötti párbeszéd, amiben az elit vezető réteg segítséget nyújthatna az állami integráció és intézményépítés megvalósításában, de erre a fennálló problémák miatt kevés az esély. A nemzetközi szervezeteknek azonban megvan a kapacitása a fejlődés elősegítésére, amit elsősorban hitelek nyújtásával, illetve olyan szakértők delegálásával bontakoztathatnak ki, akik felügyelhetik a demokratizálódást és tanácsokkal láthatják el az illetékes szerveket. Az állami célok közül talán a legfontosabb a gazdasági fejlesztés, a szociális hálózat kiépítése, az oktatás és egészségügy fejlesztése, a korrupció elleni harc, a béke fenntartása, az infrastruktúra fejlesztése, valamint a magánszektor növekedésének és a külföldi befektetéseknek a támogatása, ösztönzése.⁸⁷

A fejlődés nem zökkenőmentes, mivel a béke és a biztonság folyamatos veszélynek van kitéve, amit a Fragile State Index⁸⁸ eredményei is alátámasztanak. Az FSI olyan tényezőket vizsgál – mint az állam képessége a lakosság védelmére, menekültek száma, biztonsági fenyegetés, lázadások, etnikai, vallási konfliktusok száma, fegyverhasználat terjedése, korrupció, politikai elit megosztottsága vagy a hatalmi harcok – amelyek Dél-Szudán esetében egyértelműen megerősítik a demokratikus fejlettség alacsony szintjét. Az FSI relevanciáját bizonyítja, hogy az új kormány nem tudja kezelni az etnikai sokszínűség okozta belső harcokat és a határvidéken kialakuló konfliktusokat (Darfúr, Abeyi). Továbbá nincs elég ereje, hogy megfelelően korlátozza a fegyverhasználatot és -kereskedelmet, így azok könnyen felkelők és civilek kezébe kerülhetnek. Ezen felül jellemzőek a fegyveres lázadások, amelyek főként politikai program nélküli haduraktól erednek. Ezek közül érdemes megemlíteni a volt SPLM tábornokot, George Athort. 2010-ben, miután a Jongleiben lezajlott tartományi választásokat elvesztette, fellázadt az SPLM ellen, ami több száz ember halálát okozta.⁸⁹ Az ilyen jellegű

⁸⁷ Jok (2011), 4.

⁸⁸ Fragile State Index (2016): „Indicators.” URL: <http://fsi.fundforpeace.org/indicators>. Letöltés ideje: 2016. február 15.

⁸⁹ BBC News (2011): „South Sudan Rebel George Athor 'Killed'.” 2011. december 20. URL: <http://www.bbc.com/news/world-africa-16273758>. Letöltés ideje: 2015. december 14.

megmozdulások olyan folyamatokat indíthatnak el, amire az új állam nincs felkészülve. A politikai elit egységének hiányában a kormány hatalma sérülékeny, a válságkezelés akadozik, így könnyen eszkalálódhat a helyzet, ami újabb háborús konfliktust okozhat. Mindez újabb humanitárius katasztrófához vezethet, holott az ország célja a szegénység felszámolása és egy biztonságos környezet megteremtése lenne. Ez ugyanis hozzájárulna ahhoz, hogy a választópolgárok bizalommal legyenek a kormány és a vezetők iránt, ami megszilárdítaná a hatalmukat és lehetőséget biztosítana egy békés demokratikus átmenetre, a sikeres modern államépítésre.

4. JÓSZOMSZÉDI (V)ISZONY, AVAGY BETAGOZÓDÁS A NEMZETKÖZI RENDSZERBE?

Dél-Szudánnak, habár elnyerte függetlenségét és elkezdődött a rendszer megszilárdítása, számos külső kihívással is szembe kellett néznie. Újonnan létrejött államként a nemzetközi rendszer részese lett, lényegessé vált a megfelelő kapcsolatok kialakítása, nemcsak a környező államokkal, de a nemzetközi közösség minden tagjával egyaránt.

A legfontosabb nemzetközi kérdés a két Szudán kapcsolatának rendezése volt, melynek egyik sarkalatos pontja a határkérdés. 2011-ben elkezdődött az észak-déli határ demilitarizálása, majd pontos kijelölése. A tárgyalások során előtérbe került a volt angol-egyiptomi kondomíniumi határ is mint referenciapont, amely az 1956-os függetlenedés után egyfajta belső közigazgatási határként szolgált az arab Észak és az afrikai Dél között. A kartúmi érdek az olajban gazdag területek felügyeletére irányult, azonban ez nem vezetett egyezsége. Végül 2012-ben az új határt az 1953-as etnikai-nyelvi térkép alapján húzták meg. Ez a cselekedet eltér az Afrikai Egységszervezet határozatától⁹⁰, amely kiemelte az *uti possidetis* elvét, vagyis a dekolonizációs határok megváltoztathatlanságát, de az Afrikai Unió

⁹⁰ Organization of African Unity (1964): *Resolution AHG/RES 16*. URL: http://www.au.int/en/sites/default/files/decisions/9514-assembly_en_17_21_july_1964_assembly_heads_state_government_first_ordinary_session.pdf.

Letöltés ideje: 2016. február 15.

tanulmányai alapján, Dél-Szudán esetében ettől eltekintettek.⁹¹ Az AU felismerte, hogy részben a dekolonizációs határok fenntartása tehető felelőssé a konfliktusokért, ezért az elvet fel lehet függeszteni és újra lehet értelmezni, ahogy az Dél-Szudán esetében történt.⁹² A határrendezés kapcsán felmerültek a „*soft/hard border*” fogalmak. A *soft border* esetében az államok lehetőséget nyújtanak a szabad vándorlásra a határokon minimális ellenőrzéssel, míg a *hard bordernél* fenntartják a fegyveres határellenőrzést és mérséklik a lakosság és áruk szabad áramlását. Az elképzelésekről még nem sikerült megállapodásra jutni, de a két ország közötti gazdasági kapcsolatokra nyilvánvalóan az első lenne kedvezőbb hatással. Ezen felül fontos tényező, hogy egy „*soft border*” fenntartása együttműködést igényelne az országok között, ami előmozdítaná a térség stabilitását.⁹³

A két ország kapcsolatainak rendezésében a legfontosabb kérdés a kőolajé. Az átmeneti periódus végével a kérdés rendezetlen maradt. 2011-ben Lual Deng, a déli származású szövetségi miniszter ajánlatot tett Salva Kiir elnöknek a közös észak-déli olajkitermelés és marketingmenedzsment kialakításáról. Az elnök azonban nem élt a lehetőséggel, mivel tartott Kartúm túlzott befolyásától a kőolaj felett. Ami Északot illeti, a szétválás és az olajüzlet megosztása gazdasági sokként érte Szudánt, annál is inkább, mivel elvesztette kőolajtartalékainak 75%-át, éves bevétele 6 milliárd dollárral csökkent, az infláció pedig jelentősen nőtt. Emellett a politikailag meggyengült államban tüntetések kezdődtek el, megingott az emberek hite a vezető elitben. Mivel évtizedeken keresztül Észak gyakorolta a kőolaj feletti ellenőrzést, Délen nem alakult ki egy olyan szakértői réteg, amely folytathatta volna a szakszerű kitermelést. Ezen felül a gyenge infrastrukturális fejlettség miatt Dél-Szudán csak Szudánon keresztül tudja szállítani a kőolajat, Port Szudán kikötője ugyanis Szudán területén található, továbbá a finomító üzemek is arra

⁹¹ Vaughan, Christopher – Schomerus, Mareike – De Vries, Lotje (2013): *The Borderlands of South Sudan*. Palgrave Macmillan, London, 1-45.

⁹² Dersso, Solomon (2012): „International Law and the Self-Determination of South Sudan.” *Institute for Security Studies*, Paper 231. URL: <https://www.issafrika.org/uploads/Paper231.pdf>. Letöltés ideje: 2015. december 14.

⁹³ Marsai, Viktor (2014): „Válságok Közép-Afrikában: a dél-szudáni és a közép-afrikai polgárháború.” *Nemzet és Biztonság*, 2014/1, 26-47, 28.

a vezetérendszerre vannak kötve, amely a kikötőbe vezet. Mindezek nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a két ország gazdaságilag függővé vált egymástól. Ebből a helyzetből kiindulva a két Szudánnak érdekében áll, hogy közös megegyezéssel erősítsék és fejlesszék a már meglévő rendszert.⁹⁴

Végül néhány mondat Dél-Szudán térségben betöltött szerepéről és megítéléséről. A szomszédos országok, mint Uganda, Etiópia és Kenya, pártolták az ország függetlenségét. Éveken keresztül támogatták a déli lázadókat, és 2005 után is kiálltak a referendum megtartása mellett. Ennek oka a közös kulturális gyökerekben és gazdasági kapcsolatokban keresendő. 2013 óta, amikor is felkelés robbant ki Salva Kiir elnök ellen Riek Machar vezetésével, a külkapcsolatok új irányt vettek. Ugandának és Kenyának, mint Dél-Szudán legfontosabb kereskedelmi partnereinek, érdekében áll a konfliktus megoldása és a menekülthullám megállítása. Hasonló érdekek vezérlik Etiópiát is, aki közvetítő szerepet játszik a harcoló felek kibékítésében. Ezen felül Etiópiába is érkeznek menekültek, ami biztonságpolitikai kihívásokat hordoz magában. A környező államok elsődleges célja, hogy megőrizzék a térség stabilitását.⁹⁵

A világ vezető hatalmai, köztük az Egyesült Államok, 2011-ben elismerték az ország függetlenségét, jelentős kereskedelmi kapcsolatok azonban azóta sem alakultak ki Dél-Szudánnal. A Bush-adminisztráció idején Kartúm és Washington jó kapcsolatokat ápolt az al-Káida elleni harcok kapcsán, illetve béketárgyalásokat kezdeményeztek az SPLM-mel is. 2005-ben az amerikai delegáció fontos szerepet játszott a CPA tető alá hozásában: elköteleződtek a békefolyamat támogatásában, amely az Obama-adminisztráció idején is folytatódott. Az elmúlt években az Egyesült Államok több mint 10 milliárd dollárt költött békefenntartásra, humanitárius segítségnyújtásra és fejlesztési segélyekre.

Washington elkötelezett híve a térség stabilizációjának, ezért a 2013-as konfliktusok kitörése után elmarasztalta Dél-Szudánt a folyamatos emberi jogi jogsértések miatt, aminek következtében a

⁹⁴ Alsir (2013), 109-112.

⁹⁵ Irin News (2014): „Regional Interests at Stake in the South Sudan Crisis.” 2014. március 19. URL: <http://www.irinnews.org/report/99802/regional-interests-stake-south-sudan-crisis>. Letöltés ideje: 2016. február 16.

kapcsolatok mélypontra kerültek. Washington elérte, hogy Dél-Szudán a Fragile State Index összesítésében első helyre kerüljön az instabil államok között.⁹⁶

Kína Dél-Szudán egyik legfontosabb kereskedelmi partnere. A '90-es évektől kezdődően, miután a Chevron vállalat kivonult a szudáni piacról, a kínai vállalatok váltak az ország legnagyobb kőolaj-kitermelőivé és -felvásárlóivá. Kína éves szinten körülbelül 3,5 millió tonna nyers kőolajat importál a növekvő energiaigények miatt, emiatt fontos a jó kapcsolatok ápolása. Kína az Egyesült Államokhoz hasonlóan érdekelt a stabilitásban, ezért kölcsönöket biztosít, amit Dél-Szudán elsősorban a gazdaság fellendítésére és a kőolajipar fejlesztésére költ. Ez a terület magába foglalja a technológiai és emberierőforrás-transzfereket is. 2013 óta Kína aktív külpolitikát folytat a térségben, azonban a hagyományos kínai diplomácia prioritásként kezeli a nemzeti szuverenitás és a belügyekbe való be nem avatkozás elvét, ezáltal a segítségnyújtás többnyire a kölcsönökre korlátozódik.⁹⁷

Oroszország Dél-Szudán függetlenségének kikiáltása után felvette a diplomáciai kapcsolatokat az új állammal. Az ezredfordulótól kezdve Szudán és Oroszország folyamatosan erősítette a diplomáciai kötelekeket a két ország között, amit szerződésben rögzítettek. Az egyezmény nemcsak diplomáciai találkozókra terjedt ki, hanem a katonai együttműködést is előmozdította. A későbbiekben előtérbe kerültek a gazdasági kapcsolatok – kőolajmezők feltárása, mezőgazdasági területen való együttműködés és ásványkincsek kiaknázása – amelyek a függetlenség után is prioritást élveztek. Oroszország az újonnan kialakult konfliktusban elsősorban a Szudán – Dél-Szudán kapcsolatok normalizálásra törekszik, találkozókat

⁹⁶ Lyman, Princeton N. (2013): „The United States and South Sudan: A Relationship under Pressure.” *The Ambassadors Review*, Fall 2013. URL:

<https://www.americanambassadors.org/publications/ambassadors-review/fall-2013/the-united-states-and-south-sudan-a-relationship-under-pressure>. Letöltés ideje: 2016. február 16.

⁹⁷ Martina, Michael (2014): „South Sudan Marks New Foreign Policy Chapter for China: Official.” *Reuters*, 2014. február 11. URL: <http://www.reuters.com/article/us-china-southsudan-idUSBREA1A0HO20140211>. Letöltés ideje: 2016. február 16.

szervez Moszkvában, illetve az ENSZ-ben blokkolja az országokat sújtó szankciókat.⁹⁸

Az Európai Unió a függetlenség kihirdetése után szintén üdvözölte az új országot, megerősítette a fejlesztési programokban való részvételét (jog, oktatás, egészségügy, vízügyek, városfejlesztés és gazdaság). Ezenfelül elkötelezte magát a kereskedelmi kapcsolatok folytatására (vám és kvótamentes övezetbe való bejutás), a fegyverkereskedelmet leszámítva, amint a feltételek ennek megfelelnek.⁹⁹

Dél-Szudán tagja lett az ENSZ-nek és számos multilaterális egyezménynek, mint például a nemzetközi humanitárius jog alapelveit lefektető genfi egyezményeknek és az azokat kiegészítő jegyzőkönyveknek, melyek aláírásával a kormány elkötelezte magát az állampolgárok védelmében, illetve nemzetközi jogi szintre emelte a fegyveres konfliktusokat.

Az Afrikai Unió a függetlenedés előtt néhány kérdésben aggályait fejezte ki, miszerint az elszakadás precedenst teremtene, és megerősítené Darfúr függetlenségi törekvéseit is.¹⁰⁰ Azonban a szervezet rugalmasnak bizonyult, és elfogadta Dél-Szudán kivételes esetét. 2011. július 28-án az Afrikai Unió legújabb tagjaként üdvözölte az országot.

Összességében elmondható, hogy a nemzetközi közösség pozitívan értékelt az elszakadást és támogatja az ország fejlődését, és részt vállal a segítségnyújtásban (gazdasági és humanitárius). Ezért cserébe Dél-Szudán is erőfeszítéseket tesz a nemzetközi rendszerbe való betagozódásra, amit azonban a közelmúlt eseményei jelentősen hátráltatnak.

⁹⁸ Charbonneau, Louis (2012): „China, Russia Resist West’s Sanctions Push for Sudan, South Sudan. *Reuters*, 2012. május 1. URL: <http://www.reuters.com/article/us-sudan-un-idUSBRE84008L20120501>. Letöltés ideje: 2016. február 16.

⁹⁹ EU External Actions Service (2014): „Fact Sheet: The EU and South Sudan.” URL: http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2014/141215_05_en.htm. Letöltés ideje: 2015. december 14.

¹⁰⁰ Hettyey, András (2011): „Dél-Szudán regionális kapcsolatai és a függetlenség megítélése a térségben.” *Kül-Világ*, 8. évf., 3. szám, 22-36, 34-35.

5. ÖSSZEGZÉS

Dél-Szudán hosszú konfliktusokkal terhelt évtizedek után 2011-ben demokratikus választásokkal döntött sorsáról, a függetlenség és az új kormány megalakítása mellett. Az országnak óriási lemaradással kell szembenéznie, amit a gyarmati rendszernek, a dekolonizáció sikertelenségének, illetve egy végzetes brit hibának köszönhet, amely alkalmatlannak tartotta az országot saját maga kormányzására az '50-es években, és amely Afrika történelmének leghosszabb polgárháborújához vezetett. Azonban Dél-Szudán új esélyt kapott, hogy bebizonyítsa, képes felülkerekedni a gyarmati hagyatékon, és modern államként újjászületni a 21. században. Ebben jelentős támogatást kap a nemzetközi közösségtől, hogy sikerre vigye az állam- és nemzetépítést, azonban először a belső problémákat kell megoldania. A rendszer instabilitását jelzi a 2013-ban kirobbant fegyveres felkelés, amely több ezer halálos áldozattal és még több menekülttel jár.¹⁰¹ Az etnikai ellentéteken alapuló hatalmi harcokon való túllendülés elengedhetetlen a gazdasági kapcsolatok megerősítéséhez, ugyanis a további fejlődéshez biztonságos üzleti környezetet kell biztosítani a külföldi befektetők számára. Ezenfelül szintén fontos érdek a Szudán és Dél-Szudán közötti kapcsolatok erősítése, illetve az olajkereskedelem támogatása. Az említettek fényében a nemzetközi közösségnek türelmesnek kell lennie Dél-Szudánnal, egy alig öt éves állammal, amelynek nem büntetésre, hanem támogatásra és még több segítségre van szüksége, hogy a rendszer megszilárduljon. Mindez időigényes, de ha sikerül egységbe kovácsolnia a nemzetet, egy óriási gazdasági potenciállal rendelkező afrikai ország jöhet létre, mely végül elfoglalhatja méltó helyét a nemzetközi közösségben.

¹⁰¹ Marsai (2014), 30-31.

ESSZÉ

INDIA ÉS PAKISZTÁN KAPCSOLATA AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÁRNYÉKÁBAN

Csák Sára¹⁰²

ABSZTRAKT

India és Pakisztán viszonya már függetlenségük kivívása óta ellenséges, sorozatos háborúk és összecsapások jellemzik a két ország kapcsolatát. A konfliktusnak azonban van egy harmadik szereplője is, az Egyesült Államok, amelynek térségbeli szerepvállalása számos kérdést vet fel. Hosszú évtizedek után úgy tűnik, hogy India és az Egyesült Államok kapcsolata stabilizálódik, és egymás partnereivé válhatnak. A cikk megvizsgálja, hogy miként alakult a két ország kapcsolata 1999 és 2006 között, milyen külpolitikai irányvonalat követtek és ezek milyen hatással voltak India és Pakisztán kapcsolatára. Legfőképpen pedig azt elemzi, hogy az Egyesült Államok szerepvállalása pozitív vagy negatív hatással volt-e a békefolyamatokra nézve a vizsgált időszakban.

¹⁰² Csák Sára a Budapesti Corvinus Egyetem végzős hallgatója a Nemzetközi Kapcsolatok és Társadalomtudományi kar nemzetközi kapcsolatok szakán. Szakmai gyakorlatát a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület gyakornokaként töltötte.

1. BEVEZETÉS

Az Új-Delhi, Iszlámábád és Washington közötti külkapcsolati háromszög hosszú évtizedek óta folyamatosan változik, számos hullámvölgy jellemzi kapcsolatukat. Az utóbbi évek olyan eseményeket hoztak magukkal, amelyek megváltoztatták az eddigi történések menetét és egy új irányvonal kialakulását jelenthetik. A 2014-ben beiktatott új indiai miniszterelnök, Narendra Modi aktív külpolitikája biztatónak tűnt India és Pakisztán viszonyára nézve. Megtérve az első közeledési lépéseket, Modi meghívta Pakisztán miniszterelnökét, Nawaz Sharifot¹⁰³ a beiktatási ünnepségre, majd béketárgyalások kezdődtek meg. Ennek ellenére mégis úgy tűnik, a két ország hosszú távon képtelen közös nevezőre jutni és kapcsolatuk továbbra is rideg marad. A terrorizmus, Kasmír kérdése és a bizalmatlanság továbbra is megakadályozza a békefolyamatokat.

India és Pakisztán viszonyában a legnagyobb konfliktus már függetlenségük kivívása óta Kasmír területének megszerzése volt. Ez a harc több háborút is eredményezett a két ország között. Kasmír kérdése ma is rendezetlen, a régió megosztott India, Pakisztán és Kína között. Azonban a konfliktus rendezésével összefüggésben kiemelt jelentősége lehet az Egyesült Államoknak, amely sokáig úgy tűnt, hogy Pakisztánt támogatja, azonban az elmúlt években megváltozott a felállás, és Indiával fűzi egyre szorosabbra kapcsolatait. Ezt alátámasztandó, láthatjuk, hogy Narendra Modi többször is látogatást tett Washingtonban, illetve Barack Obama jelenlegi amerikai elnök is többször járt Indiában. A két ország célja, hogy megerősítsék gazdasági kapcsolataikat és jó viszonyt ápoljanak egymással. Abból kiindulva, hogy az indiai-amerikai találkozókat azt jelzik, hogy Washington számára leértékelődött a korábbi stratégiai partnerével, az iszlámábádi kormányzattal kialakított kapcsolat, a cikk arra a kérdésre keresi a választ, hogy miként hat egymásra India és Pakisztán viszonya, illetve a két ország transzatlanti kapcsolatainak alakulása. A cikk elemzi, hogy mely tényezők segítették elő a változásokat és miként alakult a két ország közötti kapcsolat a 2000-es évek elején (az 1999-es kargili háborútól egészen a 2006-os eseményekig). Legfőképpen pedig azt vizsgálja meg, hogy pozitív vagy

¹⁰³ Esszémben a tulajdonneveket angol helyesírás szerint használom.

negatív szerepe van-e az Egyesült Államoknak a két ország közötti harcban, azaz elősegíti vagy éppen hátráltatja-e a békefolyamatokat.

2. TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

Ahhoz, hogy megértsük a két ország közötti kapcsolatot, fontos, hogy lássuk a történelmi hátteret. A két ország hosszú ideig a Nemzetközösség része volt, 1947. augusztus 14-15-én vált függetlenné. Létrejött az Indiai Köztársaság és a Pakisztáni Iszlám Köztársaság, a terület felosztása pedig főleg vallási alapon történt. A muszlim területeket Pakisztán kapta, a hindu részeket pedig Indiához csatolták. Kasmír területének fennhatóságáról azonban nem tudtak dönteni, és emiatt háború tört ki a két ország között. Két kasmíri háború is zajlott, az első 1947-ben, a második 1965-ben. Azonban egyik sem hozott maradandó megoldást, a terület megosztott maradt, de egyértelműen India volt a domináns fél. Az Egyesült Államoknak már ekkor is volt szerepe a konfliktusban, hiszen Pakisztán haditechnológiájának nagy része főként onnan származott.¹⁰⁴

1971-ben újabb háború tört ki a két ország között, ugyanis a gazdaságilag elmaradott kelet-pakisztáni területek fellázadtak, India pedig támogatta őket Pakisztánnal szemben. A konfliktus végkimeneteleként Banglades felszabadult és független állammá vált. Az Egyesült Államok nagymértékű katonai támogatást nyújtott Pakisztánnak ez alkalommal is. 1972-ben Indira Gandhi 20 évre szóló baráti szerződést írt alá a Szovjetunióval, ami a Washingtonnal való kapcsolatát is nagyban meghatározta ezután. Az Egyesült Államok az ENSZ-ben is Pakisztánt támogatta – többek között azért is állt ezek után az India elleni oldalra, mert tartott attól, hogy a Szovjetunió hatalma és a kommunizmus a szerződés miatt kiterjed a dél-ázsiai területekre is.¹⁰⁵ Azonban az Egyesült Államok katonailag sem az 1965-ös, sem az 1971-es háborúba nem avatkozott bele közvetlenül, nem harcolt Pakisztán oldalán. A muszlim ország azonban számított

¹⁰⁴ Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület (2008): „Az India és Pakisztán közötti konfliktus.” In: *Biztonságpolitikai Corvinák*, szerk. Rada, Csaba. Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Budapest. URL: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=85. Letöltés ideje: 2016.01.22.

¹⁰⁵ CKKE (2008).

a nagyhatalom támogatására, így nagy kudarcként érte, hogy az amerikaiak elzárkóztak a közvetlen segítségnyújtástól.

A '80-as és '90-es évek sem hoztak sok javulást India és Pakisztán kapcsolatában, többször is kialakult válsághelyzet. 1999-ben kitört a kargili háború, melynek oka az volt, hogy pakisztáni katonák jelentek meg és folytattak erőszakos cselekményeket az India által uralt területeken, ezzel pedig határsértést követtek el. A nukleáris képességek kifejlesztése ekkor már folyt egy ideje a két országban. 1974-ben India sikeres robbantási kísérleteket hajtott végre, ebben hamarosan Pakisztán is követte. Pakisztán számára fontos biztonsági kérdés volt, hogy a fegyverkezési versenyben megpróbálja utolérni Indiát. 1998-ban azért nem kerültek közel egy nukleáris háború kirobbanásához, mert a nukleáris egyensúly inkább stabilizálta a helyzetet, nem a konfliktus eszkalálódásához vezetett. Viszont az Egyesült Államok ekkor szembesült a ténnyel, hogy mindkét ország rendelkezik atombombával, ami teljesen megváltoztathatja a hatalmi helyzetet a régióban. Fontos megemlíteni, hogy sem India, sem Pakisztán nem írta alá az atomcsend- és az atomsorompó-egyezményt, így tehát nem álltak semmilyen ellenőrzés alatt. Az Egyesült Államok úgy próbálta szankcionálni a kialakult válsághelyzetet, hogy befagyasztotta mindkét ország hitelkeretét, illetve leállították a külföldi működőtőke beáramlását az országba. Ez súlyosan érintette mindkét felet.¹⁰⁶ Pakisztán végül 1999. július 4-én ígéretet tett Washingtonnak, hogy véget vet az India elleni támadásoknak. Fontos következménye a kargili háborúnak, hogy a nemzetközi közvélemény elítélte a Pakisztán által folytatott erőszakot és nagy részben Indiát támogatta. Ezzel pedig India szerepe is kezdett megváltozni a világban.¹⁰⁷

Ahhoz, hogy át tudjuk látni ezt a mélyen gyökerező konfliktust, érdemes megvizsgálnunk a két ország vallási, politikai és kulturális különbségeit is. Ezek az ellentétek ugyanis nagymértékben akadályát képezik a tartós béke kialakulásának; bizalmatlanságot, ellenségeskedést eredményeznek. Indiával szemben Pakisztán folyamatos belső ellentétekkel küzd, melynek következtében a két

¹⁰⁶ Csicsmann, László. (2007): „Az indiai külpolitika útkeresése a poszt-bipoláris korszakban.” In: *Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban*, szerk. Rada, Péter, 119-134. Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Ifjú Közgazdászok Közhasznú Egyesülete, Budapest.

¹⁰⁷ CKKE (2008).

ország közötti versengésben messze lemarad. Ezenkívül Pakisztán inkább rászorul az olyan nagyhatalmak támogatására, mint az Egyesült Államok, és bár természetesen India fejlődését is segíti a nemzetközi beavatkozás, gazdaságilag mégis az utóbbi állam stabilabb.

Továbbá jelentősek a vallási különbségek is a két ország között: a hinduk és a muszlimok más vallási filozófiával rendelkeznek, kulturálisan nincsen közös hagyományuk, szokásuk, dialektusaik, nyelvük, vagy például irodalmi örökségük. Mindkét országban fontos a vallás szerepe, és ezek az alapvető különbségek a hosszantartó ellenségeskedéssel karöltve azt eredményezik, hogy jelenleg nincs helye kompromisszumnak a két ország között. Pakisztán Indiát egy domináns, megalkuvásra képtelen hatalomként látja, és számos problémáért tartja felelősnek: például azért, hogy nemzeti identitásuk nem egységes, illetve Dél-Ázsiában betöltött pozíciójuk sem erős. A muszlim államban állandó a félelem, hogy egy esetleges háború esetén India bekebelezi őket, és elveszítik szuverenitásukat.¹⁰⁸

3. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLPOLITIKÁJA ÉS AZ INDO-PAKISZTÁNI KAPCSOLATOK

India és Pakisztán egyes vezetői hosszú évtizedek óta küzdenek azért, hogy békét kössenek, azonban a két ország közötti bizalmatlanság megakadályozza ezt a folyamatot. Ebben az is szerepet játszik, hogy a különböző nagyhatalmak beleavatkoznak a konfliktusba, ami többször eredményezett feszültséget az országok között. A legerőteljesebb külső irányító az Egyesült Államok, aki legfőképpen stratégiai megfontolásból avatkozott, illetve avatkozik bele jelenleg is az indiai-pakisztáni események alakulásába. Sok érdeke fűződik a térséghez, illetve fontos számára, hogy megtartsa befolyását az ázsiai országok felett. India és Pakisztán külön-külön is számos érdekét szolgálja az Egyesült Államoknak, ilyen például az Afganisztán ellen folytatott háborúban való segítségnyújtás, a terrorizmus elleni harc, vagy az indiai gazdaság felemelkedésének kihasználása. A legfontosabb tényező azonban az, hogy kontrollálni

¹⁰⁸ Jain, Bakhtawar M. (2008). *Global Power: India's Foreign Policy 1947-2006*. Lexington Books, Plymouth, 165.

tudják az országok közötti konfliktust és felügyelet alatt tartásuk a nukleáris fejlesztéseket a térségben. Továbbá Kína kérdéséről sem feledkezhetünk meg, ugyanis az Egyesült Államoknak érdeke, hogy az ázsiai nagyhatalom fejlődését és gazdasági befolyását keretek közé szorítsa. Többek között ezért is ösztönzi egyre nagyobb mértékben India térnyerését a térségben. Kérdés azonban, hogy ez az amerikai szerepvállalás milyen hatással volt az indiai-pakisztáni békefolyamatokra. A következőkben ezt fogom megvizsgálni kronologikus sorrendben.

3.1. A kargili háború utáni évek

Mint az előbbieken is említettem, a hidegháború alatt az Egyesült Államok Pakisztánnak nyújtott jelentős támogatást, India pedig, bár a semlegesség politikáját folytatta, inkább a Szovjetunióhoz közeledett. A hidegháború után megindult egy nyitási folyamat, de jelentős előrelépés nem történt. Az 1999-es kargili háború eredményeként az indiai-pakisztáni kapcsolatok fagyosak lettek. Az Egyesült Államok elítélte Pakisztánt, amiért határsértést követett el, és ezzel háborús helyzet kialakulását okozta. Indiával azonban megindultak a közeledési folyamatok és 2000-ben Bill Clinton amerikai elnök látogatást tett Indiában. Ez a gesztus fordulópontot jelentett a két ország bilaterális kapcsolatában, Clinton növekvő globális nagyhatalomnak nevezte Indiát. Atal Bihari Vajpayee indiai miniszterelnök hozzáállása is hasonló volt, úgy gondolta, hogy minden lehetőség megvan arra, hogy a két ország „természetes szövetségese” legyen egymásnak. Clinton látogatása végén aláírtak egy közös nyilatkozatot, ami a 21. században való együttműködésről szóló tervet tartalmazta.¹⁰⁹ Fontos megemlíteni, hogy az Egyesült Államok nem kívánt Kasmír kérdésében közvetíteni India és Pakisztán között, azonban felszólította az országokat, hogy dolgozzanak ki egy közös békés megállapodást a kérdésben. Bill Clinton úgy gondolta, hogy nem Washington feladata a probléma megoldása, és fontosnak tartotta, hogy Pakisztán is tudatában legyen annak, hogy egy esetleges háború kitörésekor nem kap támogatást az Egyesült Államoktól. Emellett azonban elengedhetetlennek vélte,

¹⁰⁹ Jain (2008), 87-88.

hogy egyfajta megállapodás szülessen India és Pakisztán között. Új-Delhi azonban visszautasította, hogy tárgyalásokat folytasson a pakisztáni katonai rezsimmel, és bár az Egyesült Államok arra törekedett, hogy 2001 júliusában létrejöjjön egy találkozó Agrában, nem jutottak eredményre. A legfőbb vitás pont még mindig Kasmír kérdése volt.¹¹⁰

3.2. India, Pakisztán és a terrorizmus kérdése

Az India és Pakisztán között folyó harcoknak fontos eleme a terrorizmus állandó jelenléte. Többek között az Afganisztánt elfoglaló tálibok is részesültek pakisztáni támogatásban. Kezdetben az Egyesült Államok is támogatta a szovjet uralom ellen harcoló tálib erőket, a 2001. szeptember 11-én bekövetkezett terrortámadás után azonban Washington támadást indított a tálib rezsim ellen Afganisztánban. Ezáltal a terrorizmus ellen is hadjárat indult a „*Global War on Terrorism*” nevezetű kezdeményezés keretei között, melyhez India és Pakisztán is csatlakozott.

Pakisztáni terrorcsoportok eközben számos alkalommal hajtottak végre terrortámadást India ellen.¹¹¹ 2001. december 13-án merényletet próbáltak elkövetni az indiai parlament ellen Új-Delhiben, amely bár sikertelen volt, kiélezte a helyzetet India és Pakisztán között. Az indiaiak a pakisztáni erőket nevezték meg a támadás végrehajtóiként, Pakisztán azonban elutasította a vádakot. A határon lövöldözések kezdődtek, illetve a közlekedés is leállt a két ország között. Ekkor lépett közbe újra az Egyesült Államok mint békítő fél, és próbált nyomást gyakorolni az országokra, hogy megfelelően kezeljék a konfliktust. Washington saját érdekei itt is megjelennek, hiszen mind az indiai, mind a pakisztáni erőkre szüksége volt az Afganisztán elleni háborúban, illetve a terrorista erők visszaszorításában. Azonban ahhoz, hogy Pakisztánt is bevonják a folyamatokba, nagy mennyiségű támogatást kellett nyújtaniuk az instabil ország számára. Iszlámábád jelentős összeget kapott az IMF-

¹¹⁰ Jain (2008), 87-88.

¹¹¹ Ld. Markey, Daniel (2010): „Terrorism and Indo-Pakistani Escalation.” Council on Foreign Relations, Center for Preventive Action. Contingency Planning Memorandum, No. 6. URL: www.cfr.org/content/publications/attachments/CPA_contingencymemo_6.pdf. Letöltés ideje: 2016. június 6.

tól, a Világbanktól, illetve az Ázsiai Fejlesztési Banktól is.¹¹² Ez azért is pozitívan érintette Pakisztánt, mert ellensúlyozta India nagyobb szerepét kapott Washington külpolitikájában, a pénzügyi támogatás Pakisztán fontosságának bizonyítékaként is szolgált.

Az indo-pakisztáni helyzet azonban továbbra sem javult. 2002-ben pakisztáni terrorista erők felrobbantottak egy vonatot, majd 2003. május 14-én egy indiai katonai tábor mellett elhaladó buszt. Vajpayee indiai miniszterelnök döntő csatával fenyegetett, amely akár egy atomtámadást is eredményezhetett volna. A helyzet végül diplomáciai úton rendeződött. Washington mint békítő fél itt is nyomást gyakorolt a dél-ázsiai országokra.¹¹³

3.3. Az enyhülés időszaka

2003 októberében az indiai kormány ajánlatot tett, hogy indítsák újra a buszközlekedést Srinagar és Muzaffarabad, illetve a kompjáratokat Mumbai és Karachi között. Pakisztán pozitívan reagált az indiai kezdeményezésekre, és hivatalosan is tűzszünetet vezettek be, illetve együttműködtek az India számára fontos problémás kérdésekben. Vajpayee indiai miniszterelnök baráti kezét ajánlott fel, majd a 2004 májusában megválasztott indiai *UPA* kormány¹¹⁴ is folytatta ezt a politikát. 2004 júniusában meghirdettek egy közös bilaterális együttműködést, valamint Vajpayee és Pervez Musharraf pakisztáni elnök a SAARC iszlámábádi soros ülésén közös nyilatkozatot adott ki a terrorizmus visszaszorításáról.¹¹⁵ 2004 szeptemberében a két ország vezetői újra találkoztak, illetve további buszútvonalak megnyitásáról tárgyaltak. Ezenkívül konzuli irodát nyitottak Karachiban és Mumbaiban. Azonban egyértelmű volt, hogy Kasmír kérdésének megoldása égető fontosságú a további előrelépéshez.

¹¹² Jain (2008), 172.

¹¹³ Chou, David. S. (2005): „U.S. Policy Toward India and Pakistan In the Post-Cold War Era.” *Tamkang Journal of International Affairs*, Vol. 8. No. 3., 27-55.

¹¹⁴ *United Progressive Alliance*, magyarul Egyesült Progresszív Szövetség.

¹¹⁵ Wheeler, J. Nicholas (2010): „I had gone to Lahore with a Message of Goodwill but in Return We got Kargil: The Promise and Perils of 'Leaps of Trust' in India-Pakistan Relations.” *India Review*, Vol. 9. No. 3., 319-344.

Eközben az indiai-amerikai kapcsolatok is fejlődtek, aláírták a „*Next Steps in Strategic Partnership*” egyezményt 2004-ben. Ennek értelmében megegyeztek, hogy olyan kényes területeken is együttműködnek, mint a nukleáris energia, rakétavédelem, technológiatranszfer és az űrprogramok. Fontos mérföldköve volt ez a közeledési folyamatnak.¹¹⁶ Pranab Mukherjee indiai védelmi miniszter 2005-ben látogatást tett az Egyesült Államokban, mely szintén vízválasztót jelentett a közeledési folyamatban. 2005 júniusában Mukherjee aláírta az új keretszerződést a két ország védelmi kapcsolatáról a következő tíz évre. 13 specifikus területen kívántak együttműködni, ezek többek között a következők: a terrorizmus elleni harc, a hírszerzés információinak megosztása, közös védelmi kutatások végrehajtása, a tömegpusztító fegyverek proliferációjának visszaszorítása. Az egyezmény továbbá ígéretet tett, hogy kibővítik a védelmi kereskedelmet és növelik a lehetőségeket a technológiai transzferek, illetve a K+F tevékenységek területén. Természetesen a szerződés létrejöttét közös érdekek vezérelték, ilyen például a biztonság és a stabilitás megtartása, az erőszakos vallási extrémizmus eltörlése, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megelőzése és a szabadkereskedelem védelme. A szerződés következtében azonban erősödtek a kínai-pakisztáni kapcsolatok, ugyanis mindkét ország úgy látta, hogy az indiai-amerikai együttműködés destabilizálja a régiót.¹¹⁷

Ennek ellenére úgy tűnt, az indiai-pakisztáni békefolyamat töretlenül halad előre. 2005 februárjában végre elindult a történelminek számító Srinagar és Muzaffarabad között közlekedő buszjárat, amit még továbbiak követtek. Ennek köszönhetően minden pakisztáni és indiai állampolgár szabadon utazhatott Kasmírba, viszont a mélyen gyökerező problémára természetesen ez nem jelentett megoldást. 2006-ban Musharraf további javaslatot tett a probléma megoldására. Felajánlotta Kasmír demilitarizálását, viszont azt kérte, hogy az ott élő muszlimok autonómiát kapjanak. 2006 májusában Srinagarban szerveztek találkozót, ahol megegyeztek egy munkacsoport felállításáról, mely a tervek megvalósításán dolgozik.¹¹⁸

¹¹⁶ Csicsmann (2007), 119-134.

¹¹⁷ Jain (2008), 93-94.

¹¹⁸ Jain (2008), 175-176.

3.4. A nukleáris együttműködési törvény

Eközben India és az Egyesült Államok kapcsolata fordulóponthoz érkezett. 2006-ban elfogadták a nukleáris együttműködési törvényt, amelynek értelmében az amerikai vállalatok nukleáris technológiát tudnak eladni Indiának, továbbá bizonyos szinten betekintést nyernek India nukleáris iparába és ellenőrizhetik azt. Az egyezményt 40 évre kötötték, és tízévente megújítják. Ezzel az aláírással tulajdonképpen véget ért India 34 éves elszigeteltsége. Bush úgy gondolta, hogy Indiát a 21. század globális hatalmai közé kell emelni. 2004-ben emellett Pakisztánnal is kötött megállapodást, melyben az egyik fő szövetségesnek nevezete az országot a nem-NATO tagországok közül. Ezzel megerősítették a védelmi együttműködést az Egyesült Államok és Pakisztán között. Ez a megállapodás azonban közel sem bírt olyan komolysággal, mint a nukleáris szerződés India és az Egyesült Államok között. Pakisztán is kívánt volna hasonló szerződést kötni Washingtonnal, de a nyugati nagyhatalom úgy gondolta, hogy az iszlám ország nem áll készen egy ilyen jelentőségű egyezményre. Az így kialakult helyzet azonban félelemmel töltötte el a pakisztáni erőket, hiszen India befolyása a térségben a szerződésnek köszönhetően megnövekedett, az erőviszonyok pedig egyre kiegyenlítetlenebbé váltak. 2006. július 11-én újabb terrortámadás történt egy mumbai vonaton, ami teljesen lelassította a békefolyamatokat. Bár a két ország vezetői még ugyanebben a hónapban találkoztak, és a békefolyamatok fontosságát hangsúlyozták, India nem tolerálta az újabb erőszakos cselekményt. A terroristacselekménnyel egy Pakisztánban aktívan működő szervezetet, a *Lashkar e-Toiba*-t vádolták, India pedig elvárta, hogy Pakisztán adja ki számára a megjelölt terroristákat.¹¹⁹ Az ügy azonban hosszú évekig elhúzódott, és a békefolyamat is elakadt.

4. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK SZEREPVÁLLALÁSÁNAK HATÁSAI

Ebben a fejezetben az Egyesült Államok szerepvállalásának hatásait vizsgálom, annak pozitív és negatív tényezőit. Fontos

¹¹⁹ Jain (2008), 173-174.

megemlíteni pozitívként, hogy Washington igyekszik betölteni a békítő fél szerepét és nemzetközi segítséggel már több alkalommal is megelőzte egy esetleges háború kitörését. Továbbá gazdasági támogatást is nyújt mindkét országnak, ösztönözve fejlődésüket. Természetesen a negatív hatásokra is ki kell térni, mint például India domináns szerepére vagy a nukleáris kérdésre. Az Egyesült Államok viszonya a két állam történelme során mind Indiával, mind Pakisztánnal tele volt hullámvölgyekkel. Washington sokáig Pakisztánt támogatta Indiával szemben, majd úgy vélte, hogy India támogatása nagyobb hasznot jelenthet az országnak. Az Afganisztán elleni háború kirobbanásakor sok hasznát vették Pakisztán segítségnyújtásának is, így újra felvették a diplomáciai kapcsolatot az országgal, ugyanakkor Indiával is próbálták szorosabbra fűzni a viszonyt. Ez a hullámvölgy helyzet azonban hatással volt India és Pakisztán kapcsolatára is.

4.1. A bizalmatlanság kérdése

Mint már korábban is említettem, az indo-pakisztáni kapcsolat egyik problémája az országok közötti bizalmatlanság, melyen az Egyesült Államok konfliktusban való részvétele inkább ront, mint javít. Jó példa a bizalmatlansági dilemmára az 1999-es kargili háború kitörésének előzménye. 1999 elején Vajpayee indiai és Nawaz Sharif pakisztáni miniszterelnök találkozót szervezett, ahol az országok közötti kapcsolatokról értekeztek. A két vezető között remek volt a hangulat a beszélgetés során, próbáltak megoldást találni a biztonsági dilemmára, amivel országaik küzdöttek. Az 1998-as nukleáris tesztek arra sarkallták az országokat, hogy kooperatív kapcsolatokat építsenek egymás között. Végül sikerült megállapodásra jutni és februárban aláírták a lahore-i megállapodást. Ebben megegyeztek arról, hogy mindent megtesznek, hogy megakadályozzák a nukleáris fegyverek véletlen, illetve nem hivatalos használatát. Továbbá ígéretet tettek, hogy a konfliktusokat is megpróbálják békés úton kezelni. Az egyezmény mindkét országnak biztonságot adhatott, hogy a nukleáris fegyverkezés nem egy háború kitörését fogja eredményezni.

Pakisztánban azonban jelen voltak más erők is, akik Nawaz Sharif ellen dolgoztak, mint például Pervez Musharraf, a hadsereg vezérkari

főnöke, aki később 2001-ben puccsot követett el Sharif ellen. A tárgyalások ideje alatt pakisztáni katonák átszivárogtak indiai felségterületre és katonai célpontokat támadtak meg, ami által megsértették a határokat. A konfliktus végül komolyra fordult és eredményeképpen kirobbant a kargili háború. Ez által a Vajpayee és Sharif által kötött szerződés azelőtt elbukott, hogy érvénybe léphetett volna. A két ország között újra a bizalmatlanságé lett a főszerep. Majd csak 2002-ben merült fel, hogy újra felvegyék a diplomáciai kapcsolatokat és megpróbáljanak bizalmat kiépíteni a két ország között.¹²⁰

4.2. Az Egyesült Államok mint közvetítő hatalom

A kargili háború után az Egyesült Államok elítélte a pakisztániak által elkövetett erőszakos cselekményeket és Indiát támogatta a konfliktusban. Bush elnök ösztönzésére az Indiával való kapcsolatok nagyobb fontosságot nyertek, mint valaha. A 2001-es terrortámadás és az Egyesült Államok által meghirdetett „*Global War on Terrorism*” következtében azonban Pakisztán is újra fontossá vált a nyugati nagyhatalom számára. Iszlámábád ígéretet tett Washingtonnak, hogy támogatja a terrorizmus elleni harcban és megpróbálja felszámolni a Pakisztánban menedéket találó terrorszervezeteket. Cserébe Pakisztán nagy összegű segílyt kapott az Egyesült Államoktól, ami stabilizálta az ország gazdaságát, és jelentős gazdasági fejlődéshez vezetett.

Azonban egy ilyesféle pálfordulás következményekkel járhatott volna az indiai-pakisztáni kapcsolatokban is, növelve a bizalmatlanságot az országok között. Pakisztán így is egyre közelebbi kapcsolatokat ápolt Kínával, hogy valamilyen szinten korlátozza az Egyesült Államok befolyását a térségben. Véleményem szerint India és Pakisztán így könnyűszerrel válhatott volna a két nagyhatalom eszközévé, hogy a térségben való irányítást megszerezzék, ami csak tovább növelte volna a feszültséget az indiai-pakisztáni konfliktusban.¹²¹ Hasonló példa erre a 2006-os nukleáris

¹²⁰ Wheeler (2010), 319-344.

¹²¹ Gupta, Amit (2005): „The U.S.-India Relationship: Strategic Partnership or Complementary Interests?” *Strategic Studies Institute*. URL:

együttműködés is. Tény, hogy a szerződésnek számos előnye van, hiszen megfigyelés alatt tudják tartani az indiai fejlesztéseket, illetve az indiai gazdaságot is fejlesztik, a két ellenséges ország kapcsolatára azonban nem volt a legjobb hatással. Kérdéses, hogy ezeknek a folyamatoknak mennyi köze lehet a 2006-os mumbai terrortámadáshoz, vagy ahhoz az esethez, amikor 2008-ban pakisztáni terrorista csoportok lövöldöztek és robbantottak szintén Mumbaiban. Ezek az események újra véget vetettek a két ország közötti békefolyamatoknak és teljes bizalmatlanság alakult ki az indiai-pakisztáni kapcsolatokban.

Egy bilaterális szerződés, megállapodás az Egyesült Államokkal ebben a helyzetben félelem érzését válthatja ki a harmadik félben. Jó példa erre, amikor Washington a NATO-n kívüli országok között egyik legfontosabb szövetségesének nevezte Pakisztánt. Ez a kijelentés negatívan érintette Indiát, ahol úgy vélték, hogy ez akár meg is akasztja a békefolyamatokat Új-Delhi és Iszlámábád között. Azonban amikor az amerikai kormány hasonló státuszt ajánlott fel India számára, azt Új-Delhi elutasította azzal az indokkal, hogy ez sértené el nem kötelezett politikáját. Hasonlóképpen, amikor George Bush bejelentette, hogy F-16-os vadászrepülőgépeket adott el Pakisztánnak, Singh indiai miniszterelnök kifejezte csalódottságát a döntést illetően, ami Washington állítása szerint része volt az Egyesült Államok párhuzamos fejlesztési politikájának, melynek értelmében mindkét országgal próbálnak jó kapcsolatot ápolni.¹²²

A negatívumok után essen szó a pozitívumokról is, hiszen az Egyesült Államok békítő szerepe többször sok ártatlan civil életét megmentette egy esetleges háború kitörésétől. Bár egyértelmű, hogy saját érdekei vezették az Egyesült Államokat, miközben a békítő fél szerepét játszotta, ez mégis pozitívnak tekinthető. Sem Indiának, sem Pakisztánnak nem volt érdeke egy újabb háború kirobbanása. Nem is beszélve arról, hogy milyen következményekkel járt volna, ha bevetik nukleáris fegyvereiket egymás ellen. Ezért is fontos a diplomáciai úton történő problémamegoldás szorgalmazása. Az indiai-pakisztáni kapcsolatokban továbbá számos esetben különböző terrorista cselekmények okozták a konfliktust. Ezért fontos, hogy az Egyesült

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/FILES/PUB596.pdf>. Letöltés ideje: 2016. július 12. 12-21.

¹²² Jain (2008), 93.

Államok mindkét országot bevonta a terrorizmus elleni harcba, illetve szorgalmazta a pakisztáni terrorista erők felszámolását. Ezzel előbbre mozdíthatták a bizalmi helyzetet a két ország között, és esélyt adtak egy komoly problémaforrás felszámolására, még akkor is, ha a terv sikere kétséges maradt.

4.3. India és Pakisztán önálló diplomáciai kapcsolatai

Felmerül az a kérdés is, hogy vajon a két ország mennyire lenne képes problémáikat egymás között megoldani. Erre ismét alkalmas példa a már korábban említett 2003-as válsághelyzet, mely során majdnem egy „döntő csatára” került sor India és Pakisztán között. Mint már korábban is szó volt róla, 2003 végére sikerült rendezni az országok között a helyzetet, és 2004 januárjában Vajpayee és Musharraf a SAARC iszlámábádi ülésén közös nyilatkozatot adott ki a terrorizmus visszaszorításáról. Ennek köszönhetően visszaállt a közlekedés a két ország között, és a diplomáciai kapcsolatok is újraéledtek. Ez a lépés nagy részben a 2002-es kasmíri tartományi választásoknak és az országok rossz belpolitikai helyzetének volt köszönhető. Bár egyértelműen szerepet játszott az Egyesült Államok nyomása is, mégsem volt közvetlen szerepe a probléma kezelésében. Ez azt jelzi, hogy megfelelő diplomáciai kapcsolatok mellett a két országnak lehetne esélye a konfliktus kezelésére az Egyesült Államok jelenléte nélkül is.

4.4. A jelenlegi helyzet

Az évek során India egyre közelebb került az Egyesült Államokhoz, azonban Pakisztánnak is szüksége van egy támogató nagyhatalomra, és úgy tűnik, hogy ezt a szerepet Oroszországnak szánja. 2014 novemberében az orosz védelmi miniszter aláírt egy szerződést Pakisztánnal, melyben katonai együttműködésről állapodtak meg. Ahogy India a Nyugat felé közeledik, illetve az orosz-amerikai viszony sem fénykorát éli, mindkét országnak jól jön egy újabb támogató fél a térségben. Obama és Modi eközben egyre szorosabbra fűzik Washington és Új-Delhi kapcsolatait. 2014-es találkozásuk során megegyeztek, hogy erősítik az együttműködést az energiapolitika és a védelem területén, illetve lehetőséget adnak amerikai cégeknek, hogy

befektethessenek az indiai nukleáris fejlesztésekbe. Az Egyesült Államoknak gazdasági szempontból nagyon fontos India, stratégiai és pénzügyi megfontolásból pedig több előnnyel jár, ha őket támogatják Pakisztán helyett.

5. ÖSSZEGLÉS

Teresita C. Schaffer szerint India nagy lehetőség előtt áll fejlődését illetően, azonban ebben a folyamatban az Egyesült Államok legfeljebb ösztönözheti, nem ajánlatos beleavatkozni, ahogy az indo-pakisztáni kapcsolatok alakításában sem célszerű közvetlenül szerepet vállalnia. Az országokkal való gazdasági kapcsolatok megerősítése viszont új lehetőségeket tárhat fel.¹²³ Az említett történelmi minták is megmutatták, mennyire fontos az, hogy a bizalom kialakulhasson India és Pakisztán között, és hogy az Egyesült Államok párhuzamos politikájával ne hátráltassa ezt a folyamatot. Fontos, hogy ne telepedjen rá a két országra, és érdekeit úgy érvényesítse, hogy egyik ország se sérüljön a folyamatban.

A cikk célkitűzése az volt, hogy megvizsgáljam, miként alakult a két ország közötti kapcsolat a 2000-es évek elején és legfőképpen pedig, hogy pozitív vagy negatív szerepe van-e az Egyesült Államoknak a két ország közötti harcban, azaz elősegíti vagy éppen hátráltatja-e a békefolyamatokat. Véleményem szerint Washington szerepe inkább tekinthető negatívnak, mint pozitívnak India és Pakisztán kapcsolatában. Számos esetben bizalmatlanságot okozott a két ország között, illetve „stratégiai játékaik” révén növelte a feszültséget az országok között. Mint már korábban is említettem, Narendra Modi elnöksége alatt India és az Egyesült Államok kapcsolata megerősödött, ami Kína felé fordította Pakisztánt. India és Kína kapcsolata pedig évtizedek óta tele van hullámvölgygel, így Új-Delhi számára ez a szövetség egyáltalán nem kedvező. Végezetül

123 Schaffer, Teresita C. (2014): „India, Pakistan, and the United States.” In: *The Modi-Obama Summit: A Leadership Moment for India and the United States*. Brookings India Initiative, New Delhi. URL: http://www.brookings.edu/~media/Research/Files/Opinions/2014/09/23-us-india-policy-memo/us_india_memos.pdf?la=en. Letöltés ideje: 2016. július 12. 29-30.

azonban fontosnak tartom kiemelni Washington pozitív szerepét is, hiszen többször játszotta a békítő fél szerepét, közvetített a két fél között és megakadályozta, hogy a konfliktusok eszkalálódjanak. A legfontosabb kérdés azonban jelenleg az, hogy India és Pakisztán képes lesz-e végre normalizálni kapcsolatait, és egy új fejezetet nyitni közös történetükben – miközben az Egyesült Államok távolról támogatja ezt a folyamatot.

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

www.corvinusculture.com